

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ

Σχολή : ΝΟΠΕ

Τμήμα : Νομική

Τομέας : ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Καθηγητής : ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Μάθημα : ΕΦΑΡΜΟΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ακαδημ. Έτος: 2005-2006

Θέμα : ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

Όνομα : Μπραζιτικού Γεωργία Χριστίνα

Α. Μ. : 1340200200341

Εξάμηνο : Η'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα το οποίο πρόκειται να πραγματευθεί η παρούσα εργασία είναι η τηλεοπτική μετάδοση της δίκης. Είναι ένα ζήτημα που δημιουργεί ποικίλες αντιδράσεις, αντικρουόμενες μεταξύ τους. Όλες όμως έχουν ένθερμους υποστηρικτές που διατυπώνουν βάσιμα και στοιχειώδη επιχειρήματα, ο καθένας για την υπεράσπιση της θέσης του. Η δυνατότητα αναμετάδοσης των συνεδριάσεων των δικαστηρίων προκαλεί το ενδιαφέρον των δημοσιογράφων, των πολιτικών και φυσικά των νομικών. Ο προσδιορισμός της έννοιας και της εκτάσεως της αρχής της δημοσιότητας των δικαστικών συνεδριάσεων, όπως αυτή θεσπίζεται από το ελληνικό Σύνταγμα, γίνεται προβληματικός όταν συμπλέκεται με τα επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα πληροφόρησης και ενημέρωσης της κοινής γνώμης, που έχουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Προβληματισμό και έριδες γεννά η αμφιλεγόμενη επίδραση και οι συνέπειες που μπορεί να έχει η ανάμειξη των ηλεκτρονικών μέσων οπτικοακουστικής αναπαραγωγής στην ορθή λειτουργία της Δικαστικής εξουσίας και στην ανεμπόδιστη απονομή της δικαιοσύνης.

Η στάθμιση των εννόμων αγαθών που διακυβεύονται οδηγούν σε ερωτήματα όπως : Είναι μήπως απαραίτητο να υπάρχει η δυνατότητα πλήρους ενημέρωσης της κοινής γνώμης για τα τεκτενόμενα στο χώρο της δικαιοσύνης λόγω του δικαιώματος πληροφόρησης που έχουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας; Καταφατική απάντηση σε αυτό το ερώτημα σημαίνει ότι αποφαινόμεστε υπέρ της τηλεοπτικής μετάδοσης της δίκης.

Ή άραγε πρέπει να δοθεί προτεραιότητα και προβάδισμα στην προστασία της προσωπικότητας, της αξίας του ανθρώπου, στα δικαιώματα του κατηγορουμένου και στη διασφάλιση της απερίσπαστης και ανεμπόδιστης απονομής της δικαιοσύνης; Η παραδοχή αυτής της θέσης επιβάλλει αποκλεισμό της δυνατότητας ανάμειξης των Μ.Μ.Ε. στις δίκες. Έτσι, η ενημέρωση θα περιορίζεται στη μετάδοση ειδήσεων και γεγονότων χωρίς σχόλια και παρεμβάσεις.

Είναι πολύ δύσκολο να τοποθετηθεί κανείς απόλυτα υπέρ της μιας ή της άλλης άποψης. Για το λόγο αυτό θα μελετηθεί στη συνέχεια το θέμα ενδελεχώς και ταυτόχρονα πολύπλευρα και αντικειμενικά, ώστε να μπορέσει ο αναγνώστης να διαμορφώσει και προσωπική άποψη επί του θέματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ	σελ.5
α) ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ	σελ.5
β) Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ	σελ.8
2. Η ΔΙΚΑΣΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ	σελ.10
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ	σελ.11
3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ	σελ.13
α) ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ	σελ.14
β) ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	σελ.15
4. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ»	σελ.16
5. ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	σελ.22
6. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	σελ.26
7. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΩΡΕΣ	σελ.29
8. ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	σελ.
α) ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ	σελ.36
β) ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	σελ.41
ΓΕΝΙΚΑ	σελ.41
<i>Ιδιωτικός βίος</i>	σελ.42
<i>Το δικαίωμα επί της εικόνας</i>	σελ.45
<i>Η τιμή και η υπόληψη</i>	σελ.45
9. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗΣ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ	σελ. 47
10. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ	σελ.49
11. ΣΥΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ	σελ.50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ.52
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	σελ.54
ΒΑΣΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ	σελ.55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.56

1. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

α) ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ

Το άρθρο 15 του ισχύοντος Συντάγματος αφορά τη Ραδιοτηλεόραση. Περιλαμβάνονται σε αυτό δύο ρυθμίσεις: μία αποθετική και μία θετική. Η αποθετική ρύθμιση της παραγράφου 1 έγκειται στη ρητή εξαίρεση της ραδιοτηλεόρασης από τις προστατευτικές διατάξεις για τον τύπο, όπως και το Σύνταγμα του 1952. Η δεύτερη παράγραφος του εν λόγω άρθρου -που αποτελεί καινοτομία του Συντάγματος του 1975- ρυθμίζει θετικά το ζήτημα της ραδιοτηλεόρασης και αναφέρεται στην οργάνωση, τα αντικείμενα και τη διαμόρφωση των εκπομπών της. Αυτή η ουσιαστική ρύθμιση δεν περιλαμβανόταν καν στο κυβερνητικό σχέδιο Συντάγματος του Ιανουαρίου του 1975, αλλά η προσθήκη έγινε από την αρμόδια για τα Ατομικά Δικαιώματα Β' Υποεπιτροπή της Συνταγματικής Επιτροπής.¹

Πρέπει να σταθούμε όμως στο γεγονός ότι το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει «ελευθερία» της Ραδιοτηλεόρασης, ούτε υπό την υποκειμενική ούτε υπό την θεσμική της μορφή. Σε αντίθεση με τον τύπο του οποίου διακηρύσσεται η ελευθερία, τόσο ως ατομικού-υποκειμενικού δικαιώματος (α. 14 παρ. 1) όσο και ως θεσμού (α. 14 παρ. 2).

Η παρατήρηση αυτή εμπεριέχει καταρχήν ένα παράδοξο καθώς η ραδιοτηλεόραση αποτελεί μαζί με τον περιοδικό τύπο το σπουδαιότερο μέσο ενημέρωσης και επηρεασμού των μαζών, δηλαδή μεγάλων απρόσωπων ομάδων του πληθυσμού. Το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και ο τύπος παρουσιάζουν θεμελιώσεις ομοιότητες που τα διακρίνουν από τα υπόλοιπα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Πρώτο κοινό χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι τόσο οι εφημερίδες και τα περιοδικά (ημερήσιας ή περιοδικής κυκλοφορίας) όσο και η ραδιοτηλεόραση δεν πραγματοποιούν μόνο συνεχή «μαζική επικοινωνία» αλλά επικοινωνούν καθημερινώς ή σε τακτές ημέρες και ώρες με τα ίδια άτομα και ασκούν επίδραση συστηματική, συνεχή και όχι αποσπασματική ή κατά σύμπτωση, όπως ο

¹ Δαγτόγλου Π. «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα», 1989, σελ.36 ,
 Δαγτόγλου Π. «Το κρατικό μονοπώλιο τηλεόρασης», ΝοΒ 1981, σελ. 269

κινηματογράφος ή θέατρο. Ένα άλλο στοιχείο που εμφανίζουν και ο τύπος και η ραδιοτηλεόραση είναι ο πολιτικός τους χαρακτήρας. Γι' αυτά τα δύο ο πολιτικός επηρεασμός του κοινού αποτελεί αναγκαιότητα, χαρακτηριστικό της λειτουργίας τους. Έτσι ονομάζονται συχνά “πολιτικά” μέσα μαζικής ενημέρωσης, ώστε να διακρίνονται από τα υπόλοιπα “μη πολιτικά” μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Παρ' όλα αυτά, είδαμε ότι ο συντακτικός νομοθέτης δεν κατοχυρώνει την ελευθερία του ραδιόφωνου και της τηλεόρασης κατά ανάλογο τρόπο με τον τύπο και αυτό δημιουργεί σίγουρα κάποια ζητήματα.

Κατά το Σύνταγμα, σκοπός της ραδιοτηλεόρασης είναι η μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων καθώς προϊόντων του λόγου και της τέχνης. Πρόκειται στην ουσία όχι για μία περιγραφική απλώς φράση αλλά για μία συνταγματική επιταγή της μετάδοσης πληροφοριών και ειδήσεων στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η εύλογη ερμηνεία, ο σχολιασμός και η άσκηση κριτικής επ' αυτών. Αυτές οι ενέργειες οφείλουν να γίνονται μόνο υπό τον τριπλό όρο της αντικειμενικότητας, της ίσης μεταχείρισης και διασφάλισης της επιβαλλόμενης ποιοτικής στάθμης. Δυστυχώς το Ελληνικό Σύνταγμα σε αντίθεση με τα Συντάγματα άλλων χωρών του εξωτερικού που περιέχουν ρητές διατάξεις, δεν ορίζει τα οργανωτικά μέσα, με τα οποία θα πραγματοποιείται και θα κατοχυρώνεται η απαιτούμενη αντικειμενικότητα.

Η ραδιοτηλεόραση λοιπόν καλείται να υπηρετήσει τον ελεύθερο ανταγωνισμό των ιδεών, των συμφερόντων αλλά και την δημοσιότητα του πολιτικού βίου.

Το μονοπώλιο στον τομέα της ραδιοτηλεόρασης μπορεί να αποτελέσει μεγάλο κίνδυνο. Είναι εύστοχη επομένως η υπαγωγή του μέσου στον άμεσο έλεγχο του Κράτους με ρητή εντολή του συντακτικού νομοθέτη. Από την άλλη μεριά, η ραδιοτηλεόραση μπορεί πολύ να μετατραπεί σε άριστο μέσο πολιτικής προπαγάνδας. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την καταστρατήγηση του μονοπωλίου, με τη έννοια ότι ο κρατικός έλεγχος να γίνει αυθαίρετη κρατική παρέμβαση και να μονοπωλείται η ραδιοτηλεόραση από το εκάστοτε κυβερνών κόμμα. Για την αποφυγή αυτής της επικίνδυνης και καταστροφικής πορείας των πραγμάτων προτεινόμενη λύση είναι η

ουδετερότητα των μέσων μαζικής επικοινωνίας και ιδιαίτερα της τηλεόρασης. Πρόκειται όχι για μία έμπνευση θεωρητική αλλά για συνταγματική επιταγή που πηγάζει από τη δημοκρατική αρχή και έχει αναγνωρισθεί με πορίσματα ερευνητικών επιτροπών, αποφάσεις ανωτάτων δικαστηρίων και νομοθετικές διατάξεις.

Είναι απαραίτητο να αναφερθεί ότι ναι μεν τα σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής ενημέρωσης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών κινούνται στον ίδιο χώρο και αντλούν από την ίδια νομιμοποιητική αρχή όπως και ο τύπος τους σκοπούς και τη δράση τους, εντούτοις λειτουργούν και επιδρούν κατά διαφορετικό τρόπο. Ο τύπος παρουσιάζει κατά βάση τα γεγονότα έμμεσα, ετεροχρονισμένα και περιγραφικά, με λέξεις που δεν ακούγονται αλλά διαβάζονται. Επιδρά συνεπώς περισσότερο μέσω της νόησης και η αντίδραση που δημιουργεί είναι μάλλον λογική και νηφάλια. Αντίθετα, το ραδιόφωνο και ιδίως η τηλεόραση εμφανίζουν ή τουλάχιστον έχουν τη δυνατότητα να εμφανίσουν τα γεγονότα όταν και όπως συμβαίνουν στην εμπειρική πραγματικότητα. Λειτουργούν με τη μετάδοση ζωντανών εικόνων και ήχων, δημιουργούν άμεσες ακουστικές και οπτικές παραστάσεις και επιδρούν έτσι περισσότερο στο συναισθηματικό κόσμο των ακροατών ή θεατών και η αντίδραση που προκαλούν είναι μάλλον άμεση και ενστικτώδης.² Πρέπει ακόμα να παρατηρηθεί ότι η συνυφασμένη με τη λειτουργία τους αμεσότητα στη μετάδοση μπορεί εύκολα να οδηγήσει, τελείως καλόπιστα σε εσφαλμένη παρουσίαση των γεγονότων ή της σημασίας τους, ενώ οι δυνατότητες κακόπιστης, αλλά πειστικής διαστρέβλωσης της πραγματικότητας είναι πολύ μεγαλύτερες. Η διαφορά αυτή στον τρόπο λειτουργίας του τύπου, αφενός, και των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, αφετέρου, καθώς και των αντιδράσεων που προκαλούν είναι δυνατόν να δημιουργήσει διαφορετικής εκτάσεως κινδύνους στον ευαίσθητο χώρο της απονομής της δικαιοσύνης.

² Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, «Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης», εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1993, εισήγηση Κονδύλη Δ. σελ. 9

β) Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται στο πλαίσιο του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και υπό την έννοια της ελευθερίας αναζητήσεως, λήψεως, συλλογής και μεταδόσεως πληροφοριών, ειδήσεων ή ιδεών. Η κατοχύρωση καλύπτει και τη ραδιοτηλεόραση. Η αποθετική της πλευρά είναι ότι αποκλείει καταρχήν τούς περιορισμούς που επιβάλλονται από δημόσιες αρχές και τους περιορισμούς που συνεπάγονται τα σύνορα.³ Εξασφαλίζει δηλαδή την ελευθερία έκφρασης και την καθιστά ανεξάρτητη από δημόσιες επεμβάσεις και εθνικά σύνορα.

Η ανωτέρω διάταξη, όπως οριοθετείται από σημαντικούς περιορισμούς. Ήδη η παρ. 1 στο εδάφιο 3 ορίζει ότι δεν εμποδίζονται τα κράτη να υπάγουν τις επιχειρήσεις της ραδιοτηλεόρασης σε προηγούμενη διοικητική άδεια. Οι περιορισμοί όμως αυτοί κρίνονται ως εξαιρέσεις σε σχέση με τη βασική κατευθυντήρια λειτουργία της, αποτελεί σημαντική νομοθετική βάση και συνιστά πρόσθετη εξασφάλιση της ελευθερίας γνώμης και διακίνησης πληροφοριών και ιδεών.

Τα όργανα της εφαρμογής ως άνω Συμβάσεως (Επιτροπή και Δικαστήριο) έχουν επανειλημμένως ασχοληθεί με τη ρύθμιση του άρθρου 10 και έχουν από μακρού θέσει τις βάσεις της ερμηνείας των σχετικών διατάξεων, κυρίως με την ευκαιρία αμφισβητήσεων, που συνοδεύονται με τα όρια της ελευθερίας της πληροφόρησης μέσω των μέσων μαζικής επικοινωνίας.⁴ Η σχετική νομολογία αποτελεί χρήσιμο οδηγό για τον Έλληνα δικαστή και για το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΔΕΚ) στο πλαίσιο διαμορφώσεως των γενικών αρχών του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου.

Η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται επίσης και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) που έχει κυρωθεί και ισχύει με το ν.2462/1997. Η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 19 ορίζει ότι: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην

³ Καράκωστας Ιωαν. «Προσωπικότητα και Τύπος», σελ.24

⁴ Απόφαση του Ευρ. Δικ. Δικ. του ανθρώπου, υπόθεση Lingens, ΕΕΕυρΔ 1987, σελ. 423, επομ.

ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του».

Με τη ρύθμιση της πιο πάνω διατάξεως – όπως το άρθρο 10 της Ε.Σ.Δ.Α. - εισάγεται στην ελληνική έννομη τάξη κανόνας δικαίου αυξημένης τυπικής ισχύος (άρθρο 28 παρ.1 Σ) που ενισχύει την ελευθερία του λόγου σε όλες της τις μορφές, θωρακίζει την ελευθερία του τύπου σε όλα τα στάδια και εμπεδώνει σε διεθνές επίπεδο την ελεύθερη διακίνηση της πληροφόρησης.⁵

⁵ Για την ανάλυση του κειμένου ΔΣΑΠΔ : Ταγαράς «Μηχανισμοί διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου», Ρούκουνας «διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»

2. Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Η οργάνωση και οι λειτουργίες της Ελληνικής Πολιτείας παρουσιάζονται από το συντακτικό νομοθέτη στο τρίτο μέρος του κειμένου του συντάγματος. Στο Α' τμήμα του τρίτου αυτού μέρους ορίζεται ο τρόπος σύνταξης της πολιτείας. Στο άρθρο 26 συναντάμε τη θεμελιώδη διάκριση των κρατικών λειτουργιών σε τρία είδη : τη νομοθετική που ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, την εκτελεστική που ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση και τη δικαστική που ασκείται από τα δικαστήρια. Πρόκειται για τη λεγόμενη κλασική θεωρία της "διάκρισης των εξουσιών" στο σύγχρονο κράτος στη διαμόρφωση της οποίας συνέβαλλε κατά το μεγαλύτερο μέρος ο Montesquieu, ο κορυφαίος γάλλος διανοητής και στοχαστής του Διαφωτισμού.⁶

Στο πλαίσιο της παρούσας προβληματικής μας ενδιαφέρει η δικαστική εξουσία, αυτή δηλαδή από τις τρεις εξουσίες που έχει ως αντικείμενο την απονομή της δικαιοσύνης. Το Σύνταγμα αφιερώνει το Ε' τμήμα των ρυθμίσεών του και, συγκεκριμένα τα άρθρα 87 έως 100, στη δικαστική εξουσία, ενώ παραπέμπει στο νόμο για την ειδικότερη ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας των δικαστηρίων και του υπηρεσιακού καθεστώτος των λειτουργών της δικαιοσύνης. Ήδη στο άρθρο 26, όπως προαναφέρθηκε, στην παρ. 3 ορίζεται ότι «η δικαστική εξουσία ασκείται από τα δικαστήρια. Οι αποφάσεις εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού. »

⁶ Μαυριάς Κων. «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα 2002, σελ.122

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΙΟΥΝ ΤΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Υπάρχουν δύο πολύ βασικές αρχές που προσδιορίζουν τη δικαστική εξουσία έναντι των άλλων δύο συντεταγμένων εξουσιών. Η πρώτη είναι η αρχή της ισοτιμίας της δικαστικής εξουσίας με τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία. Πρέπει εντούτοις να σημειωθεί ότι πουθενά στον συνταγματικό χάρτη δεν υπάρχει ρητή αναφορά στην ισοτιμία ή μη των συντεταγμένων εξουσιών. Για το λόγο αυτό η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας βασίσθηκε στη συνδυασμένη εφαρμογή και συστηματική ερμηνεία συνταγματικών διατάξεων και, συγκεκριμένα, του άρθρου 26 (διάκριση των λειτουργιών), του άρθρου 87 παρ. 1 (η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία) και του άρθρου 88 παρ. 2 (αποδοχές των δικαστικών λειτουργών ανάλογες προς το λειτούργημά τους) , από τις οποίες συνήγαγε ότι «το Σύνταγμα καθιερώνει ευθέως την αρχή της διακρίσεως των τριών λειτουργιών (...) τις οποίες θεωρεί ισοδύναμες και ισότιμες,⁷ αφού μόνο δια της ισοδυναμίας και ισοτιμίας αυτών επιτυγχάνεται η πραγματική και αποτελεσματική διάκριση αυτών, η οποία αποτελεί το βάθρο της οργανώσεως και λειτουργίας της ενιαίας κρατικής εξουσίας και του Κράτους Δικαίου». Ερμηνευτικά προκύπτει, επίσης, ότι η απουσία ρητής διαβάθμισης των συντεταγμένων εξουσιών μέσα στο Σύνταγμα συνηγορεί, κατ' αντιδιαστολή, υπέρ της ισοτιμίας τους.

Η δεύτερη αρχή που διέπει τη δικαστική εξουσία και την ξεχωρίζει από τις άλλες δύο είναι η αρχή της ανεξαρτησίας. Η δικαστική εξουσία απονέμει δικαιοσύνη χωρίς οι άλλες δύο εξουσίες να μπορούν να παρέμβουν σε ό,τι άγει στον σχηματισμό δικανικής κρίσης. Είναι, επομένως, κατά την εκτέλεση του έργου της, ανεξάρτητη. Ακριβώς αυτή η ανεξαρτησία της έναντι των δύο άλλων συντεταγμένων εξουσιών διασφαλίζει τη ισοτιμία της προς αυτές. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας ρητά στο άρθρο 87 παρ. 1 ως λειτουργική και ως προσωπική ανεξαρτησία των φορέων της. Σύμφωνα με την αρχή αυτή οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους. Κατά την κλασσική διάκριση των εξουσιών, η νομοθετική εξουσία παράγει τους νόμους, τους οποίους εφαρμόζει,

⁷ Μαυριάς Κων. «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα 2002, σελ.674

κατά το Σύνταγμα, η δικαστική. Στην αρχή αυτή περιέχεται η απαγόρευση επέμβασης στο έργο των δικαστηρίων. Οι δικαστές υποχρεούνται να υπακούουν στην πολιτική εξουσία, με την έννοια ότι είναι υποχρεωμένοι να εκφράζουν τους νόμους, που ψηφίζει η πολιτική εξουσία.⁸ Δεν δικαιούται όμως η τελευταία να επεμβαίνει στην απονομή της δικαιοσύνης. Η υποχρέωση υπακοής των δικαστών στους νόμους αναφέρεται μόνο σε εκείνους που είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα. Αντίθετα, ο δικαστής υποχρεούται να μην εφαρμόζει διάταξη με περιεχόμενο που αντίκειται στο Σύνταγμα.⁹

Η παροχή δικαιοσύνης ανήκει στις παλαιότερες λειτουργίες του κράτους. Μορφές παροχής δικαιοσύνης συναντώνται και στις πρωτόγονες κοινωνίες.¹⁰ Τα σύγχρονα κράτη έχουν βασικά το μονοπώλιο της παροχής δικαιοσύνης, αναλαμβάνουν δηλαδή τη λύση των διαφορών, που προκύπτουν ανάμεσα στους πολίτες ή των διαφορών των πολιτών και της δημόσιας εξουσίας. Η παροχή δικαιοσύνης από το κράτος είναι απαραίτητος όρος για την εξασφάλιση κοινωνικής ειρήνης. Η δικαιοσύνη, εκτός από κρατική λειτουργία αποτελεί και συνταγματικό αγαθό. Με τον όρο “παροχή δικαιοσύνης” νοείται η εφαρμογή των νόμων, που έχει επιβάλλει η πολιτική εξουσία.

Μελετώντας το θεσμό της απονομής της δικαιοσύνης διαπιστώνουμε ότι διέπεται από ορισμένες αρχές, οι οποίες είναι οι εξής : α) η αρχή της αμεροληψίας, β) η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, γ) η αρχή της αιτιολόγησης των αποφάσεων των δικαστηρίων, δ) η αρχή της απαγγελίας των αποφάσεων σε δημόσια συνεδρίαση και ε) η αρχή της υποχρεωτικής δημοσίευσης της γνώμης της μειοψηφίας.

Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε ειδικά την αρχή της δημοσιότητας, που μας ενδιαφέρει άμεσα στο πλαίσιο της παρούσας προβληματικής διότι εκτός από καθοριστική αρχή στο πεδίο απονομής της δικαιοσύνης είναι ταυτόχρονα ένας από τους κυριότερους σκοπούς της λειτουργίας των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.

⁸ Μαυριάς Κων. «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα 2002, σελ. 678

⁹ Μπέης Κ. « Η δικαστική ανεξαρτησία στην ελληνική έννομη τάξη», τόμος με τίτλο «Το ελληνικό έλλειμμα κράτους δικαίου», σελ. 356, επομ.

¹⁰ Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου», τόμος Β', Γ'

3. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Οι ρίζες της αρχής της δημοσιότητας βρίσκονται στην εποχή του Διαφωτισμού. Μέχρι τότε η δράση του παλιού εξεταστή-δικαστή διακρινόταν για τη μυστικότητά της, που έπαιρνε τις ακόλουθες μορφές : εν πρώτοις, κανείς από το κοινό δεν λάμβανε γνώση της πορείας της δίκης και όσων διαδραματιζόντουσαν σε αυτή μέχρι να εκδοθεί η απόφαση. Έπειτα, ούτε καν ο ίδιος ο κατηγορούμενος είχε σαφή επίγνωση των στοιχείων που υπήρχαν σε βάρος του, ώστε να μπορεί να διαμορφώσει κατάλληλα την υπεράσπισή του. Η μυστικότητα της διαδικασίας με την παραπάνω διπλή έννοια κάλυπτε κάθε είδους καταχρήσεις και αυθαιρεσίες των δικαστών και των ισχυρών. Σε αυτή οφείλεται η γενική κατακραυγή που σημειώθηκε κατά του εξεταστικού συστήματος. Έτσι η δημοσιότητα αποτέλεσε κύριο αίτημα των μεταρρυθμιστικών κινήσεων του περασμένου αιώνα, που στρέφονταν κατά της μυστικής, απρόσωπης και ανεξέλεγκτης λειτουργίας των δικαστικών λειτουργιών.

Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων είναι επίσης απόρροια της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, σύμφωνα με την οποία η κοινή γνώμη δικαιούται να ενημερώνεται για όσα διαδραματίζονται κατά τη διάρκεια της δίκης. Όστε, κατ' αυτόν τον τρόπο, να ελέγχεται η τήρηση του νόμου ως προς τις διαδικαστικές εγγυήσεις που τίθενται υπέρ των διαδίκων για τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης, ταυτόχρονα δε και η συμπεριφορά των δικαστικών λειτουργιών έναντι των τελευταίων.

Η πολιτική μάλιστα απήχηση του αιτήματος υπήρξε τόσο έντονη και μακροπρόθεσμη, ώστε περιβλήθηκε και το κύρος συνταγματικών κανόνων και διεθνών συμβάσεων.

α) ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Καταρχήν, η αρχή της δημοσιότητας κατοχυρώνεται στο άρθρο 93 του Συντάγματος. Η διάταξη αυτή αφορά στην οργάνωση και τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων της χώρας μας. Η παράγραφος 2 ορίζει ρητά ότι « οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες. » . Σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του εν λόγω άρθρου, σε δημόσια συνεδρίαση απαγγέλλεται και κάθε απόφαση δικαστηρίου, η οποία πρέπει επιπλέον να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένα. Μαζί με την επιταγή για δημοσιότητα των δικαστικών συνεδριάσεων ο συντακτικός νομοθέτης θεσπίζει και τον περιορισμό της. Έτσι, αν το δικαστήριο κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων μπορεί με απόφασή του να μην επιτρέψει την παρουσία κοινού στη δικαστηριακή αίθουσα.

Κατά το άρθρο 6 της από 4 Νοεμβρίου 1950 διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης περί προασπίσεως των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών : «παν πρόσωπον έχει το δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερόληπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως». Ανάλογο και το άρθρο 10 της Οικουμενικής Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948 : « Everyone is entitled in full equality to a fair and *public* hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him».

Μέσα στο συνταγματικό και διεθνές αυτό πλαίσιο πρέπει να ενταχθούν τα άρθρα 112-114 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, οι αντίστοιχες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, άρθρα 329-330, καθώς και αυτές άλλων δικονομικών κωδίκων.

β) ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ας δούμε όμως μέσα από μία ιστορική αναδρομή την εξέλιξη της αρχής της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων μέσα στα Ελληνικά Συντάγματα.¹¹

Ήδη τα επαναστατικά Συντάγματα του Άστρους (1823) και της Τροιζήνος (1827) περιείχαν σχετική διάταξη, μάλιστα δε το δεύτερο, ως εξαίρεση του κανόνα, μόνο την αντίθεση της δημοσιότητας προς τη σεμνότητα. Τις ρυθμίσεις αυτές παρέλαβαν έκτοτε όλα τα Συντάγματα της χώρας, από τα οποία αυτά του 1844, του 1864, του 1911 και του 1952 αντικατέστησαν τον όρο *σεμνότητα* με τους όρους *χρηστά ήθη* και πρόσθεσαν ως δεύτερο λόγο εξαίρεσης από την αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων, την *κοινή ευταξία*. Το δημοκρατικό Σύνταγμα του 1927 αντικατέστησε τους όρους *κοινή ευταξία* με τους όρους *δημόσια τάξις*, ενώ το Σύνταγμα του 1975 διατήρησε τα *χρηστά ήθη* ως πρώτο λόγο εξαίρεσης από την αρχή, υιοθέτησε δε, ως δεύτερο λόγο εξαίρεσης, την ύπαρξη *ειδικών λόγων προς προστασία του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου των διαδίκων*.

Αξιοσημείωτο είναι το ότι ο συντακτικός νομοθέτης του 1975 θεωρεί πλέον ως λόγους εξαίρεσης από την αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων όχι μόνο την προστασία αξιών που ανήκουν στην ολότητα (*χρηστά ήθη*) ή προάγουν την οργανωμένη κοινωνική συμβίωση (*κοινή ευταξία, δημόσια τάξη*) αλλά, και προφανώς εκλαμβάνοντας ως μη επαρκώς σημαντικό λόγο εξαίρεσης τη διακινδύνευση της κοινής ευταξίας, αντικατέστησε, τον δεύτερο αυτό λόγο εξαίρεσης από την αρχή, με την προστασία του ατομικού δικαιώματος, *ιδιωτικού και οικογενειακού βίου των διαδίκων*.

¹¹ Μαυριάς Κων. «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα 2002, σελ. 684

4. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΛΡΙΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ»

Για να κατανοήσουμε πλήρως τη σημασία αυτής της παρατήρησης ας δούμε ποια η σημασία του όρου ‘δημοσιότητα’.

Ο όρος δημοσιότητα της διαδικασίας στο δικαστήριο είναι δυνατό να ληφθεί υπό δύο έννοιες : αφενός δηλαδή ως « λ α ἰ κ ή δ η μ ο σ ι ό τ η τ α » και αφετέρου ως « δ η μ ο σ ι ό τ η τ α τ ω ν μ ε ρ ώ ν » («των διαδίκων») , ως δημοσιότητα γ ι α τ α « μέρη », προπαντός δε για τον κατηγορούμενο. Σύμφωνα με την πρώτη έννοια, « δημοσιότητα » σημαίνει την παροχή της δυνατότητας σε κ ά θ ε π ο λ ί τ η να παρακολουθήσει από κοντά με τις δικές του αισθήσεις την εξέλιξη της διαδικασίας.¹²

«Δημοσιότητα των μερών» σημαίνει ότι και όπου ακόμα δεν έχει καθιερωθεί η «λαϊκή δημοσιότητα» με την παραπάνω έννοια, παρέχεται εντούτοις η δυνατότητα τουλάχιστον στους διαδίκους και τους συνηγόρους τους, προπαντός στον κατηγορούμενο, να ενημερωθούν πλήρως επί της πορείας της δίκης. Αυτό εκφράζεται μερικές φορές και με τον όρο «φανερό» της διαδικασίας.

Το ισχύον αστικό δικονομικό δίκαιο ρυθμίζει τη δημοσιότητα με δύο βασικές διαστολές. Διακρίνει τη διαδικασία σε δύο κατηγορίες φάσεων και διακρίνει συγχρόνως τα δύο είδη δημοσιότητας, για τα οποία έγινε λόγος. Οι φάσεις της διαδικασίας είναι από το ένα μέρος η προδικασία, η εκτός του ακροατηρίου διαδικασία και η διάσκεψη για την έκδοση της απόφασης, δηλαδή η αρχή και το τέλος της δίκης μαζί με μερικές παρεμπόπτουσες διαδικαστικές πράξεις. Από το άλλο μέρος είναι οι συνεδριάσεις του δικαστηρίου που αποτελούν τον κορμό της δίκης, δηλαδή η κύρια διαδικασία.

Στα άρθρα 110 παρ. 2 , 113 και 114- που προαναφέρθηκαν- θεσπίζεται δημοσιότητα έναντι των διαδίκων ανεξάρτητα στην κύρια διαδικασία, και στο άρθρο 112 η ίδια ρύθμιση για την προδικασία και την εκτός ου ακροατηρίου διαδικασία. Σε αυτές τις διαδικαστικές

¹² Ανδρουλάκης Νικ.. «Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης» εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1994, σελ.130

φάσεις επιτρέπεται πάντοτε η προσέλευση των διαδίκων, των νομίμων αντιπροσώπων τους (αν οι ίδιοι δεν έχουν ικανότητα δικαστικής συμπαράστασης) και των πληρεξουσίων τους, στις συνεδριάσεις μάλιστα και των τεχνικών τους συμβούλων. Από το άλλο μέρος *απόλυτα* μυστική είναι η διάσκεψη για την έκδοση της απόφασης : εκτός των δικαστών που θα εκδώσουν την απόφαση μόνο του γραμματέα η παρουσία επιτρέπεται, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 113 Κ.Πολ.Δ..

Απέμεινε λοιπόν να εξετάσουμε αν και κατά πόσο ρυθμίζεται η δημοσιότητα έναντι του κοινού για τις αστικής φύσεως υποθέσεις. Εδώ συγκεντρώνεται και το κύριο ενδιαφέρον του νομοθέτη που αποκλείει τη δημοσιότητα στην προδικασία, στην εκτός του ακροατηρίου διαδικασία και βέβαια και στη διάσκεψη. Από την άλλη πλευρά, επιβάλλεται ανεξαιρέτα στη δημοσίευση της απόφασης. Το πιο σημαντικό είναι ότι επιτρέπεται κατά τις συνεδριάσεις των δικαστηρίων αλλά με περιορισμούς και εξαιρέσεις. Έτσι θεσπίζεται, σε συνέχεια συνταγματικής και δικονομικής παραδόσεως, ως κανόνας η ελεύθερη προσέλευση του κοινού, δηλαδή οποιουδήποτε ενδιαφερόμενου πολίτη, σε όλες τις συνεδριάσεις όλων των πολιτικών δικαστηρίων.

Οι περιορισμοί του δικαιώματος αυτού επιβάλλονται από τις συνθήκες του χώρου και από την ανάγκη τάξεως και ευπρέπειας της συνεδριάσεως.¹³ Μπορούν να απαγγελθούν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση κατά την κρίση του διευθύνοντος τη διαδικασία. Το άρθρο 113 παρ. 2 αναφέρει συγκεκριμένα ότι αποκλείονται όσοι ξεπερνούν τον αριθμό που ανταποκρίνεται στη χωρητικότητα της αίθουσας και μπορούν να αποκλεισθούν οι ανήλικοι, οι οπλοφορούντες και οι εμφανιζόμενοι με ανάρμοστο τρόπο στους οποίους φυσικά συμπεριλαμβάνονται και οι θορυβούντες. Οι περιορισμοί αυτοί δεν αντίκεινται στο άρθρο 93 του Συντάγματος, διότι δεν αποκλείουν τη δημοσιότητα, που προστατεύεται συνταγματικά καθεαυτή, αλλά την παρουσία ορισμένων κατηγοριών προσώπων με ταυτόχρονη διατήρηση των θυρών του δικαστηρίου ανοιχτών.

Αντίθετα, στις περιπτώσεις του άρθρου 114 μπορεί να αποκλεισθεί η δημοσιότητα είτε της δίκης ολόκληρης είτε ορισμένων

¹³ Κεραμέας Κ. «Αστικό δικονομικό δίκαιο», Γενικό μέρος, εκδ. Σακκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 177, 178

τμημάτων της έναντι του κοινού γενικά. Σύμφωνα με τη διάταξη : «Αν η διεξαγωγή της συζήτησης θα μπορούσε να είναι επιβλαβής για τα χρηστά ήθη ή τη δημόσια τάξη, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει και αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή ολόκληρης της συζήτησης ή ενός μέρους της κεκλεισμένων των θυρών». Κίνδυνος για τα χρηστά ήθη θα μπορούσε να προκύψει λόγω χάρη σε γαμικές διαφορές, σε διαφορές αναφερόμενες στις σχέσεις γονέων και τέκνων, γενικά σε δίκες των οποίων το πραγματικό υλικό συνοδεύεται από συνθήκες ηθικά επίμεμπτες και σκανδαλώδεις. Κίνδυνος για τη δημόσια τάξη ενδεχομένως θα προέκυπτε και σε εμπράγματα διαφορές μεταξύ κατοίκων γειτονικών χωριών. Το είδος και η φύση αυτών των διαφορών δεν δίνει αρχικά την εντύπωση ότι θα μπορούσε να δικαιολογήσει αποκλεισμό της δημοσιότητας της διαδικασίας ενώπιον του ακροατηρίου. Προκύπτει όμως σαφώς από την ειδική και συγκεκριμένη ρύθμιση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Το Σύνταγμα, όπως είδαμε πιο πάνω, ρυθμίζει το ζήτημα ευρύτερα, αυστηρότερα και δεν περιλαμβάνει την προστασία της δημόσιας τάξης ως λόγο αποκλεισμού της δημοσιότητας. Επομένως η ρήτρα του άρθρου 114 θα μπορούσε να θεωρηθεί αντισυνταγματική.

Ο νομοθέτης του αστικού δικονομικού δικαίου δεν εμφανίζεται καθόλου επιπόλαιος αλλά πολύ προσεκτικός: επιβάλλει μια ολόκληρη σειρά εγγυήσεων στις περιπτώσεις που η συζήτηση μπορεί να διεξαχθεί «κεκλεισμένων των θυρών».

Δυστυχώς όμως, στις αίθουσες των πολιτικών δικαστηρίων, κατά κανόνα, παρευρίσκονται μόνο οι διάδικοι εκπροσωπούμενοι μάλιστα και αυτοί συνήθως από τους δικηγόρους τους. Η αστική δίκη, σε αντίθεση με την ποινική, επειδή στρέφεται γύρω από ιδιωτικά δικαιώματα των μερών, σπάνια διεγείρει γενικότερο ενδιαφέρον. Έτσι, η πρακτική σημασία του θεσμού της δημοσιότητας στην πολιτική δίκη είναι δυσανάλογα μικρότερη.

Για το λόγο αυτό είναι και το ενδιαφέρον των μέσων μαζικής ενημέρωσης για τις αστικές διαφορές αρκετά μικρό. Παρατηρείται βέβαια η τάση να ασχολούνται κάποιοι δημοσιογράφοι σε ορισμένες εκπομπές με ζητήματα αστικής φύσης όταν οι εμπλεκόμενοι ή κάποιος από αυτούς είναι δημόσιο πρόσωπο. Σε πολύ λίγες περιπτώσεις πολιτικών δικών στην Ελλάδα ανέκυψε το ζήτημα της τηλεοπτικής κάλυψης της δίκης.

Η επέκταση της μελέτης αυτής στη σχέση της αρχής της δημοσιότητας και της ποινικής δικαιοσύνης είναι επιβεβλημένη για τους εξής λόγους : πρώτον γιατί το αντικείμενο της ποινικής δίκης δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα στα υποκείμενά της, οι ποινές που επαπειλούνται είναι βαρύτερες, και δημιουργούνται μέγιστοι κίνδυνοι καθώς τα έννομα αγαθά που διακυβεύονται είναι υψίστης σημασίας. Δεύτερον γιατί οι ποινικές δίκες παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον τόσο για το κοινό όσο και για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η δημοσιότητα ενδέχεται να αποβεί περισσότερο επιζήμια παρά ωφέλιμη για τη διαδικασία και τους συμμετέχοντες σε αυτή. Πολύ σημαντικό λόγο συνιστά και το γεγονός ότι η ποινική δίκη είναι το πεδίο στο οποίο κρίνεται η αποτελεσματικότητα της προστασίας σειράς ολόκληρης θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα και από διεθνείς συμβάσεις με αυξημένη τυπική ισχύ. Γι' αυτό το ποινικό δικονομικό δίκαιο χαρακτηρίζεται κάποτε εύλογα ως «εφαρμοσμένο συνταγματικό δίκαιο». Ο αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβολών, ανωμαλιών και αναταράξεων γίνεται περισσότερο από οπουδήποτε αλλού αισθητός εδώ: στην περιοχή της ποινικής δίκης και της παθολογίας της.

«Λαϊκή δημοσιότητα» στο στάδιο της ποινικής προδικασίας είναι ανέφικτη από την ίδια τη φύση του πράγματος. Οι επιμέρους ανακριτικές πράξεις : συλλήψεις, έρευνες, εξετάσεις κ.λπ ούτε είναι πάντοτε πρακτικά δυνατό να γίνονται δημόσια, αλλά ούτε και πρέπει να γίνονται. Η αναγκαία για τη διαλεύκανση των εγκλημάτων μυστικότητα συνιστά ακριβώς έναν από τους λόγους, οι οποίοι επιβεβαιώνουν την ύπαρξη ενός ξεχωριστού προδικαστικού σταδίου. Εξάλλου ο έλεγχος της δημοσιότητας μπορεί να παραλειφθεί χωρίς κίνδυνο στο μέτρο που, εφόσον ισχύει η αρχή της αμεσότητας, τα στοιχεία που προκύπτουν κατά την προδικασία δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν για την τελική κρίση. Κατά λογική αναγκαιότητα επικρατεί ακόμη και σήμερα η –ας μας επιτραπεί ο όρος- «λαϊκή μυστικότητα» κατά την ανάκριση.¹⁴ Η μυστικότητα αυτή ενδείκνυται και για έναν ακόμη σπουδαίο λόγο. Η «λαϊκή δημοσιότητα» κατά την ανάκριση θα συνεπαγόταν μία άσκοπη και επομένως απαράδεκτη ηθική μείωση και για εκείνον ακόμη τον κατηγορούμενο, κατά του οποίου η υφιστάμενη κατηγορία αποδείχθηκε τόσο ισχυρή ώστε να

¹⁴ Ανδρουλάκης Νικ.. «Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης» εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1994, σελ. 133

καταρρεύσει από την προδικασία ακόμη (απαλλαγή με βούλευμα) και να αποκλεισθεί η παραπομπή του στο ακροατήριο.

Από την άλλη πλευρά, ανυποχώρητα αναγκαία είναι η «λαϊκή δημοσιότητα» στην κύρια διαδικασία, και μάλιστα κατά τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο του ποινικού δικαστηρίου. Με αυτή και με τον λαϊκό έλεγχο των τεκταινόμενων, τον οποίο αυτή (τουλάχιστον δυνητικά) εξασφαλίζει, αφενός μεν εμπεδώνεται το συναίσθημα ευθύνης και η αμεροληψία των δικαστικών προσώπων, αφετέρου δε αυξάνεται η εμπιστοσύνη των κοινωνιών, στο ότι ούτε οι ατομικές ελευθερίες έχουν εγκατασταθεί στο έλεος των εκάστοτε κρατούντων ούτε η τιμώρηση των εγκλημάτων είναι έκθετη στην κάθε είδους εύνοια και συναλλαγή. Το Αληθές και το Δίκαιο συνδέονται άρρηκτα με το άπλετο φως της δημοσιότητας.

Το δεύτερο τμήμα του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αναφέρεται στην κύρια διαδικασία και το πρώτο κεφάλαιο αυτού απαριθμεί τις θεμελιώδεις αρχές που τη διέπουν. Πρώτη από όλες – σαν κορυφαία του «χορού» - ορίζεται η αρχή της δημοσιότητας. Το κείμενο του νόμου, η διάταξη 329 αναφέρει χαρακτηριστικά : « η συζήτηση στο ακροατήριο, καθώς και η απαγγελία της απόφασης, γίνονται *δημόσια* σε όλα τα ποινικά δικαστήρια και επιτρέπεται στον καθένα να παρακολουθεί ανεμπόδιστα τις συνεδριάσεις. Απαγορεύεται όμως η παρουσία στο ακροατήριο προσώπων που κατά την ελεύθερη κρίση εκείνου που διευθύνει τη συζήτηση δεν συμπλήρωσαν το 17^ο έτος της ηλικίας τους». Η « λαϊκή δημοσιότητα», επομένως, δεν συνδέεται με την παρουσία (ή τη δυνατότητα παρουσίας) ολόκληρου του λαού, πράγμα άλλωστε αδιανόητο ιδιαίτερα ενόψει των σημερινών συνθηκών, και μεγεθών.¹⁵ Αλλά με την παρουσία απλώς «λαού» δηλαδή «κοινού» αορίστως, που μπαίνει στο χώρο της εκδίκασης αδιακρίτως και ακωλύτως. Πάντως η παρουσία ενός τμήματος λαού, πέρα από τους παράγοντες της δίκης, δεν εξασφαλίζει δίχως άλλο τη λαϊκή δημοσιότητα. Δεν επαρκεί μόνη η παρουσία ενός συνόλου από εγκάθετους ή αλλιώς *ad hoc* επιλεγμένα πρόσωπα, δηλαδή ενός 'κατ' ευφημισμό' κοινού, το οποίο θα εμφανίζεται ως ένα προσωπικό μηδέν, χωρίς οποιοδήποτε δικαίωμα, οποιαδήποτε αξίωση. Μία μάζα που απλώς θα παρατηρεί απλώς και θα συμμετέχει απαθώς. Όταν όμως ο αριθμός εκείνων που προσέρχονται για να παραστούν στη

¹⁵ Κρουσταλάκης Ε. « Η κάλυψη από τα ΜΜΕ της προδικασίας στην ποινική δίκη», Υπεράσπιση, 1993

δίκη είναι μεγαλύτερος από τη χωρητικότητα της σχετικής αίθουσας, τότε η κατ' ανάγκη απαγόρευση της εισόδου σε κάποια άτομα δεν συνιστά προσβολή της δημοσιότητας. Όπως επίσης, δεν ενέχουν προσβολή της : α) Ο εκ των προτέρων καθορισμός του αριθμού των εισακτέων προσώπων σε συσχετισμό με τη δεδομένη χωρητικότητα της αίθουσας πέρα του οποίου κανείς δεν γίνεται πια δεκτός. β) Ο έλεγχος των εισερχομένων από τους αστυνομικούς υπαλλήλους που έχουν εντολή να τηρούν την τάξη, υπό τον όρο ότι ο έλεγχος αυτός δεν αποτελεί πρόσχημα επιλογής των αρεστών μόνο ατόμων.

Ο περιορισμός της αρχής της δημοσιότητας δε σταματά για τον ποινικό νομοθέτη στο τελευταίο εδάφιο της πρώτης παραγράφου του 329 Κ.Π.Δ.. Συνεχίζεται και στο αμέσως επόμενο άρθρο που φέρει το χαρακτηριστικό τίτλο «Συζήτηση κεκλεισμένων των θυρών». Ο συντάκτης του ποινικού δικονομικού κώδικα -βρισκόμενος έτσι σε πλήρη συμφωνία με το κείμενο του Συντάγματος- θέτει όρια στη δημοσιότητα στις περιπτώσεις που συντρέχει ανάγκη *διασφάλισης των χρηστών ηθών, ή ειδικοί λόγοι προστασίας του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου των διαδίκων*. Η εν συνεχεία ενδεικτική απαρίθμηση αναφέρεται σε δίκες εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής που ενδέχεται να έχουν ως συνέπεια την ιδιαίτερη ψυχική ταλαιπωρία ή το διασυρμό του θύματος και μάλιστα ενός ανηλίκου. Η λεπτομερέστατη πρόβλεψη των περιπτώσεων που δικαιολογείται- επιβάλλεται η απαγόρευση της δημοσιότητας οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στην αντικατάσταση του παλιού άρθρου με το νόμο 3090/2002, άρθρο 7 παρ.3. Όταν η παρακολούθηση των όσων εκτυλίσσονται στο δικαστήριο αδιάκριτα από τον οποιονδήποτε τρίτο θα μπορούσε να απειλήσει σοβαρά τη δημόσια τάξη ή την ασφάλεια της υπόστασης της πολιτείας κρίνεται ότι η παρουσία του κοινού στο ακροατήριο μπορεί κατ' εξαίρεση να αποκλεισθεί. Το ίδιο θα συμβεί και στην περίπτωση που κάποιο κρατικό ή ιδιωτικό απόρρητο είναι τόσο σημαντικό ώστε η προστασία του να υπερέχει σε σχέση με τις αξίες που κατοχυρώνονται με τη δημοσιότητα ή τέλος υπάρχει κίνδυνος να επέλθει βαρύ ψυχικό ή ψυχολογικό τραύμα στον κατηγορούμενο ή το θύμα.

Η έννομη τάξη θέτει τη δικαστική δημοσιότητα σε υψηλό αξιολογικό βάθος. Αυτό φαίνεται όχι τόσο από τη συνταγματική της κατοχύρωση και την πρόβλεψή της στην αστική δίκη όσο από την αναγόρευση των παραβιάσεων της σε αυτοτελή λόγο αναίρεσης .

5. ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Είδαμε πιο πάνω ότι η συνταγματικής επιταγής της δημοσιότητας των συνεδριάσεων στα δικαστήρια παίρνει την έννοια της «λαϊκής δημοσιότητας». Ότι έχει ειπωθεί ανωτέρω αναφερόταν στην άμεση «λαϊκή δημοσιότητα». Εξαιρετικά σημαντική όμως φαίνεται να είναι και η λεγόμενη «έμμεση λαϊκή δημοσιότητα».¹⁶ Αυτή επιτυγχάνεται με την παρουσία και λειτουργία στην αίθουσα του ποινικού δικαστηρίου των αντιπροσώπων του τύπου και των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Με αυτούς μπορεί να εξασφαλιστεί ο ευρύτερος και περισσότερο αποδοτικός έλεγχος από την «κοινή γνώμη».

Γεννάται συνεπώς το ερώτημα εάν η δημοσιογραφική κάλυψη των ποινικών δικών, δηλαδή το 'δικαστικό' ρεπορτάζ και οι διάφορες 'μεταδόσεις', προστατεύονται νόμιμα και στην ίδια έκταση με την άμεση δημοσιότητα μέσω των αντιπροσώπων που αυτοπρόσωπα παρίστανται στην αίθουσα του δικαστηρίου.

Η λαϊκή δημοσιότητα με την οποία ασχοληθήκαμε μέχρι τώρα, έχει κατά βάση χαρακτήρα αρνητικό. Αυτό δηλαδή που προέχει δεν είναι η λεπτομερής ενημέρωση για πρόσωπα και πράγματα που ενδεχομένως δεν έχουν καθεαυτά ιδιαίτερο και γενικής φύσεως ενδιαφέρον, αλλά η αποφυγή της μυστικότητας με τη δυνατότητα ελέγχου όσων λαμβάνουν χώρα στο ακροατήριο από τον καθένα. Έχει επομένως η λαϊκή δημοσιότητα και έναν δικανικό ή ακριβέστερα δικαστηριακό χαρακτήρα. Αυτό που επιβάλλεται εδώ, αυτό που είναι υποχρεωμένος να ανεχθεί ο εξαιτίας της δημοσιότητας δοκιμαζόμενος κατηγορούμενος, είναι αποκλειστικά και μόνο η δημοσιότητα μέσα στο δικαστήριο για ότι συμβαίνει σ' αυτό, πράγμα που εξασφαλίζεται με την παρουσία ακροατών στον προορισμένο γι' αυτούς χώρο.

Αρχίζοντας από το 'δικαστικό' ρεπορτάζ, ακόμη και αυτό, διασπά τις αίθουσες του δικαστηρίου. Μάλιστα, καθώς απευθύνεται στο ευρύ κοινό, επεκτείνεται θετικά πια σε λεπτομερειακές περιγραφές, διεισδύοντας ακόμα και σε απόκρυφες πτυχές της

¹⁶ Ανδρουλάκης Νικ.. «Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης» εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1994, σελ. 136

προσωπικής ζωής των πρωταγωνιστών του δικανικού δράματος. Οι περιγραφές συνοδεύονται συνήθως από ευμεγέθεις φωτογραφίες, κοντινά πλάνα, ενώ οι εντυπωσιακές ‘λεζάντες’ και οι ακόμα εντυπωσιακότεροι τίτλοι, καθώς και αμφίβολης βασιμότητας κρίσεις, που προδικάζουν το αποτέλεσμα της δίκης, ολοκληρώνουν τα σχετικά δημοσιεύματα. Το γεγονός ότι κατά κύριο λόγο οι κρίσεις είναι δυσμενείς για τον κατηγορούμενο εντείνει ακόμη περισσότερο τις πιθανότητες και τον κίνδυνο πρόκλησης βλάβης- οποιαδήποτε μορφής- σε αυτόν που μετατρέπεται έτσι σε θύμα. Το ενδιαφέρον των μέσων μαζικής ενημέρωσης για τις εντυπωσιακές δίκες δεν περιορίζεται στην επ’ ακροατηρίω διαδικασία, αλλά κεντρίζεται ήδη από την αποκάλυψη του εγκλήματος και παρακολουθεί κατά πόδας όλη τη διαδικασία της προανάκρισης και της ανάκρισης. Οι δικαστικοί ρεπόρτερς διεξάγουν τη δική τους ‘ιδιωτική’ ανάκριση σε πείσμα και σε βάρος της μυστικότητας.

Αυτού του είδους η ειδησεογραφία μόνο ως εκδήλωση της «πολιτικής δημοσιότητας» θα μπορούσε να δικαιωθεί και να νομιμοποιηθεί. Το είδος αυτό της δημοσιότητας χαρακτηρίζεται ως το ζωτικό στοιχείο του πολιτικού βίου στη δημοκρατική κοινωνία. Έγκειται στο δικαίωμα που έχει ο κάθε πολίτης να τηρείται ενήμερος ως προς τα βασικά τουλάχιστον δεδομένα που αφορούν στον τρόπο και τις συνθήκες διαχείρισης και εξέλιξης των κοινών, έτσι ώστε να συμμετέχει με λόγο και με γνώση στα τελευταία. Και αν ακόμη, ωστόσο, κάποια ποινική υπόθεση εμπίπτει κατά το περιεχόμενό της πραγματικά στο χώρο της πολιτικής δημοσιότητας με την παραπάνω έννοια, καθόλου δεν επιτρέπεται για χάρη της η βάνουση προσβολή των δικαιωμάτων και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου με την παραγνώριση του τεκμηρίου της αθωότητας του και τη ρίψη των μύχιων της ιδιωτικής του ζωής εν είδει βοράς στην περιέργεια του αδηφάγου κοινού.

Στο οικείο κεφάλαιο για το σκοπό της δημοσιότητας των συνεδριάσεων αναφέραμε ότι το αίτημα για δημοσιότητα ικανοποιείται όταν στο χώρο που διεξάγεται η δίκη επιτρέπεται ελευθέρως και αδιακρίτως η είσοδος του κοινού, όταν οι πόρτες της αίθουσας είναι ανοιχτές για όσους θέλουν να μπουν μέσα και να παρακολουθήσουν τη δίκη. Επομένως αν εμποδιστεί η είσοδος του κοινού δεν προσβάλλεται κάποιο ατομικό δικαίωμα των πολιτών που εμποδίστηκαν. Προσβάλλεται μόνο το δικαίωμα του διαδίκου για δίκαιη δίκη (fair trial) και η δημοσιότητα, δηλαδή μια συνταγματικά

καθιερωμένη αρχή, η παραβίαση της οποίας έχει τις συνέπειες που προβλέπει ο νόμος. Η αρχή όμως αυτή δεν παραβιάζεται αν η αίθουσα του δικαστηρίου είναι πλήρης. Γιατί έχει ήδη ικανοποιηθεί.¹⁷ Συνεπώς είναι συνταγματικά αδιάφορο ,εάν υπάρχει κι άλλος κόσμος, που θέλει να παρακολουθήσει τη δίκη και δεν μπορεί. Δεν υπάρχει ατομικό δικαίωμα του κάθε πολίτη να παρακολουθήσει τη δίκη. Αυτά βέβαια δεν νομιμοποιούν την πολιτεία να διεξάγει δίκες σε τόσο μικρές αίθουσες, ώστε ουσιαστικώς να μην υπάρχει δυνατότητα παρουσίας κοινού. Γιατί στην περίπτωση αυτή υπάρχει παραβίαση της δημοσιότητας με όλες τις νομικές συνέπειες. Από την άλλη όμως μεριά, οσονδήποτε ενδιαφέρουσα κι αν είναι μια δίκη για το κοινό, κι οσονδήποτε μεγάλη η προβλεπόμενη προσέλευση ακροατών, η πολιτεία δεν είναι υποχρεωμένη ούτε τη μεγαλύτερη από τις υπάρχουσες αίθουσες να διαθέσει (αυτό είναι μεν σκόπιμο, όχι όμως συνταγματικά επιβεβλημένο), ούτε μεγάφωνα ή οθόνες τηλεοράσεως να εγκαταστήσει στον περίβολο του δικαστηρίου.

Η συνταγματική εγγύηση της δημόσιας διεξαγωγής της δίκης στηρίζεται στην ορθή παρατήρηση , ότι κατά κανόνα οι παράγοντες της δίκης (δικαστές ,δικηγόροι, μάρτυρες) συμπεριφέρονται πιο υπεύθυνα και συνεπώς επιτελούν ορθότερα το έργο τους, όταν ενεργούν παρουσία ακροατηρίου παρά όταν η διαδικασία είναι μυστική. Έτσι η δημοσιότητα συμβάλλει στην καλύτερη διεξαγωγή της δίκης και αυξάνει τις πιθανότητες να εκδοθεί ορθή δικαστική απόφαση, που αποτελεί ύψιστη πολιτειακή επιδίωξη. Όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο δικαστής Harlam στην απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ της 7-6-1965 η ορθή δίκη είναι αντικειμενικός σκοπός και η δημόσια διεξαγωγή της το συνταγματικό εχέγγυο επίτευξης του σκοπού αυτού.

Η παρακολούθηση των συνεδριάσεων των δικαστηρίων δεν αποτελεί, όπως αναφέραμε πιο πάνω, δημόσιο, ατομικό, συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του πολίτη. Ο πολίτης που για έλλειψη χώρου δεν μπορεί να εισέλθει στην αίθουσα του δικαστηρίου δεν θίγεται στα ατομικά του δικαιώματα. Δεν μπορεί επομένως να αξιώσει την ενημέρωσή του για τα συμβαίνοντα στην αίθουσα του

¹⁷ Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, «Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης», εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1993 ,εισήγηση Κονδύλη Δ. σελ. 15

δικαστηρίου με άλλο τρόπο. Αλλά και όσοι βρίσκονται εκεί έχουν δικαίωμα απλά να παρακολουθούν την εξέλιξη της δίκης και όχι να συμμετέχουν σε αυτή. Ούτε η δημοσιότητα, ούτε καμία άλλη διάταξη του Συντάγματος νομιμοποιεί τους πολίτες να έχουν πρόσβαση στα έγγραφα, που διαβάζει το δικαστήριο, ή να παίρνουν φωτογραφίες ή να μαγνητοφωνούν τις καταθέσεις των μαρτύρων ή να φωτογραφίζουν το δικαστήριο και τους λοιπούς παράγοντες της δίκης. Η οπτικοακουστική αποτύπωση της δίκης δεν περιλαμβάνεται στην έννοια της δημοσιότητας και δεν κατοχυρώνεται συνταγματικά. Δικαιούνται βέβαια οι ακροατές των συνεδριάσεων να εξιστορούν ή να μεταφέρουν αυτολεξεί σε τρίτους όσα διαμείφθηκαν στην αίθουσα του δικαστηρίου και να αναπτύσσουν σχετικώς τις απόψεις και τις παρατηρήσεις τους. Είναι η λεγόμενη «έμμεση δημοσιότητα», που ισχύει το ίδιο για τον απλό πολίτη και για τους εργαζόμενους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Η διαχωριστική γραμμή για την ελευθερία της πληροφόρησης βρίσκεται κατά μήκος της πόρτας της αίθουσας του δικαστηρίου, τονίζει χαρακτηριστικά μία απόφαση αμερικανικού ανωτάτου δικαστηρίου. Μέσα από την πόρτα οι δημοσιογράφοι που παρακολουθούν τη δίκη υπάγονται στην έννοια του κοινού, έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις και δικαιώματα με κάποια βέβαια ειδική μεταχείριση που θα τους επιτρέψει να ασκήσουν το συνταγματικά επίσης κατοχυρωμένο λειτούργημά τους. Ούτε όμως οι δημοσιογράφοι έχουν συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα για μηχανική αποτύπωση και μετάδοση στο κοινό της δίκης. Στην έννοια της δημοσιότητας της δίκης δεν περιλαμβάνεται η ζωντανή παρουσίαση έξω από το δικαστήριο, όσων γίνονται μέσα στην αίθουσα αυτή. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία εισόδου στις αίθουσες των δικαστηρίων, δεν κατοχυρώνει όμως δικαίωμα οπτικής ή ηχητικής αποτύπωσης ή οπτικοακουστικής μετάδοσης της δίκης. Από την άλλη, δεν απαγορεύει κάτι τέτοιο. Ούτε η διάταξη περί δημοσιότητας, ούτε καμία άλλη διάταξη του συντάγματος απαγορεύει τη μαγνητοφώνηση της δίκης ή τη μετάδοσή της από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση.

6. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ανά τον κόσμο ένα υπερβολικά μεγάλο ενδιαφέρον του τηλεοπτικού κοινού για όσα συμβαίνουν στο χώρο της δικαιοσύνης. Στην Ελλάδα, η προσοχή του κοινού στρέφεται στην παρακολούθηση της εξελίξεως υποθέσεων που παίρνουν δημοσιότητα ευρύτερη απ' ότι συνήθως, είτε διότι πρόκειται για ιδιαίτερος επαχθή, τρομερά, 'φρικιαστικά' εγκλήματα, είτε γιατί οι εμπλεκόμενοι τυγχάνει να είναι πρόσωπα γνωστά στην ελληνική κοινωνία. Εξάλλου και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κινούνται προς την κατεύθυνση αυτή, αφού χαράσσουν πλέον την πορεία και τους στόχους τους με κριτήρια την τηλεθέαση και την εμπορικότητα. Μεγαλύτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι ομάδες των δημοσιογράφων που ασχολούνται με το δικαστικό ρεπορτάζ δε διαθέτουν δυστυχώς τις απαραίτητες γνώσεις, ούτε την εμπειρία για να διατυπώσουν όπως θα έπρεπε τις πληροφορίες που αναμεταδίδουν. Συνεπεία αυτού, η απόδοση των γεγονότων γίνεται χωρίς κρίση με τρόπο ακατάλληλο και εσφαλμένο. Τα φαινόμενα αυτά προκαλούν δικαιολογημένα την αντίδραση του νομικού κόσμου. Ο κίνδυνος της παραπληροφόρησης και της κακόπιστης ενημέρωσης είναι κάτι περισσότερο από δεδομένος.

Επιπρόσθετα προβλήματα δημιουργεί η τάση των διαφόρων μέσων μαζικής επικοινωνίας να παρουσιάζουν τα ζητήματα που αφορούν μία δικαστική υπόθεση, όσο πιο έντονα 'χρωματισμένα' γίνεται, λόγω φυσικά του μεγάλου ανταγωνισμού. Συνέπεια αυτής της πρακτικής είναι η τεράστια παραπλάνηση του τηλεοπτικού κοινού και η πρόκληση ηθικής βλάβης στα πρόσωπα που σχετίζονται με την υπόθεση, αφού θίγεται ανεπανόρθωτα η υπόληψή τους.¹⁸

Για όλους αυτούς τους λόγους, υπήρχε πάντοτε το αίτημα του νομικού κόσμου να τεθεί ένας φραγμός στην αυθαίρετη και επικίνδυνη ανάμειξη των ραδιοτηλεοπτικών μέσων στον ευαίσθητο χώρο απονομής της δικαιοσύνης.

¹⁸ Χαραλαμπίκης Αρ. « Η νέα ρύθμιση για την παρουσία των ΜΜΕ στο δικαστήριο» Ποινικός Λόγος, τευχ. 4 2002

Η πρώτη νομοθετική προσέγγιση του ζητήματος γίνεται με το νόμο 2145/1993. Στο άρθρο 28 παρ.1 του εν λόγω νόμου ορίζεται ότι : « Απαγορεύεται η ολική ή μερική μετάδοση από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο καθώς και η κινηματογράφηση και βιντεοσκόπηση δίκης ενώπιον ποινικού, πολιτικού, διοικητικού ή ειδικού δικαστηρίου, εκτός αν επιτραπεί με απόφαση του δικαστηρίου και εφόσον συμφωνούν ο εισαγγελέας και οι διάδικοι. ».

Μετά από παρέλευση λίγων μηνών ακολούθησε ο νόμος 2172/1993, ο οποίος με τη διάταξη 35 κατήργησε την προηγούμενη ρύθμιση και αντέστρεψε τον απαγορευτικό κανόνα.¹⁹ Θέσπισε το επιτρεπτό της ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης της δίκης και προέβλεψε μόνο κατ' εξαίρεση τη απαγόρευσή της. Όρισε ότι : « Το δικαστήριο ειδικά, με αιτιολογημένη απόφαση, μπορεί να απαγορεύει τη μαγνητοφώνηση ή βιντεοσκόπηση της δίκης και την τηλεοπτική της μετάδοση, μόνο αν υποβληθεί σχετικό αίτημα από τον κατηγορούμενο ή τον παθόντα και η δίκη δεν συνδέεται με τη δημόσια ζωή.» Οι ρυθμίσεις του νόμου αυτού αποτέλεσαν παγκόσμια πρωτοτυπία. Είναι επίσης αξιοσημείωτο το γεγονός ότι δεν υπήρχε πρόβλεψη κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης της απαγορευτικής διάταξης από κάποιο δικαστήριο.

Ενώ λοιπόν η αρχική ρύθμιση του ζητήματος περιόριζε σημαντικά τη δυνατότητα τηλεοπτικής αναμετάδοσης των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, ο ν. 2172/1993 εισήγαγε ένα ελαστικότερο καθεστώς, υπό την έννοια ότι η απαγόρευση μαγνητοφώνησης και μαγνητοσκόπησης μπορεί να λάβει χώρα μετά από αίτημα των διαδίκων, κατόπιν αιτιολογημένης απόφασης του δικαστηρίου και εφόσον η δίκη δεν συνδέεται με τη δημόσια ζωή.²⁰

Το πρόβλημα όμως όχι μόνο δεν αντιμετωπίστηκε αλλά, αντίθετα, οξύνθηκε πάρα πολύ. Εξακολουθούσε να είναι το επίκεντρο συζητήσεων και σφοδρών αντιπαραθέσεων. Ήταν επομένως αναμενόμενη η πρόσφατη και τελευταία πρωτοβουλία για δημιουργία νέου νομοθετήματος.

¹⁹ Βουρλιώτης Χαραλ. «Δημοσιότητα της δίκης και ραδιοτηλεοπτική μετάδοση», Ποιν. Χρ., τόμος ΝΔ' 2004

²⁰ Κωνσταντινίδης Α. «Ποινική δίκη και ΜΜΕ» Δίκη, 1997
Λίβος Ν. «Δικαιοσύνη και ΜΜΕ» 1994

Πρόκειται για το νόμο 3090/2002, του οποίου η διάταξη 8 αρ.1 έχει ως εξής : « Η ολική ή μερική μετάδοση από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο καθώς και η κινηματογράφηση και βιντεοσκοπήση δίκης ενώπιον ποινικού, πολιτικού, διοικητικού δικαστηρίου απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει τις ενέργειες αυτές εφόσον συναινούν ο εισαγγελέας και οι διάδικοι και συντρέχει ουσιώδες δημόσιο συμφέρον.

Η εισηγητική έκθεση του εν λόγω νόμου τονίζει ότι ο σεβασμός και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, η κατοχύρωση του κύρους της δικαιοσύνης και η ανάγκη διασφάλισης της τήρησης των δικονομικών κανόνων και των αρχών βάση για το δραστικό περιορισμό της παρουσίας των τηλεοπτικών μέσων στις αίθουσες των δικαστηρίων.

Με τον τελευταίο νόμο δεν αρκεί η συναίνεση του εισαγγελέα και των διαδίκων. Απαιτείται επιπροσθέτως και η συνδρομή του ουσιώδους δημοσίου συμφέροντος ώστε να επιτραπεί με απόφαση του δικαστηρίου η μετάδοση της δίκης. Ενώ μέχρι τώρα η ύπαρξη δημοσίου συμφέροντος ήταν λόγος για να επιτραπεί η αναμετάδοση της δίκης ακόμη και ενάντια στη βούληση των διαδίκων (ν.2171/1993), τώρα με το νόμο 3090/2002 πρέπει να συντρέχει μαζί με τη συναίνεση εισαγγελέα και διαδίκων προκειμένου να επιτραπεί, κατ' εξαίρεση, η τηλεοπτική κάλυψη. Ενδιαφέρουσα είναι και η εξής διαφορά : στο κείμενο του προηγούμενου νόμου απαγορεύεται η μετάδοση από την τηλεόραση των προσώπων που προσάγονται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών αρχών « εφόσον αυτοί δε συναινούν ρητά» ενώ στην ισχύουσα ρύθμιση η διατύπωση είναι η εξής : «εφόσον αυτοί δεν έχουν προηγουμένως συναινέσει ρητά». Σκοπός αυτής της διαφοροποίησης είναι να τονιστεί emphaticά η ανάγκη ρητής εκ των προτέρων συναίνεσης του προσαγόμενου ατόμου. Τέλος, ο νέος νόμος επεκτείνει το αξιόποιο και στην περίπτωση της αθέμιτης μαγνητοσκοπήσης. Η καταπάτηση όμως της διάταξης αυτής είναι προφανής σε όλους, αρκεί να έχουν παρακολουθήσει ένα και μόνο, τυχαίο, δελτίο ειδήσεων της ελληνικής τηλεόρασης.

7. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΧΩΡΕΣ

1. *Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.* Κατά τις τρεις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, η παρουσία φωτορεπόρτερς, κινηματογραφιστών και συνεργείων ζωντανής ραδιοφωνικής μετάδοσης της διαδικασίας ήταν αρκετά συχνό φαινόμενο στις αίθουσες των αμερικανικών δικαστηρίων. Μάλιστα το 1917 αναφέρεται και η πρώτη διαμαρτυρία σχετικώς, που όμως δεν αφορούσε καθ' εαυτή τη χρήση της κάμερας στις αίθουσες των δικαστηρίων, αλλά το γεγονός ότι δικαστής στο Illinois διέκοψε τη διαδικασία για να ληφθούν φωτογραφίες και κινηματογραφική ταινία. Το 1925 ραδιοφωνικός σταθμός του Σικάγο μετέδωσε ολόκληρη την ακροαματική διαδικασία σε μια δίκη που είχε προκαλέσει αίσθηση, αυτό δε επαναλήφθηκε το 1927 με τον ίδιο δικηγόρο, ως υπερασπιστή.

Στα μέσα της δεκαετίας του τριάντα η απαγωγή και δολοφονία του μικρού γιου του διάσημου Αμερικανού αεροπόρου Lindberg προκαλεί βαθύτατη συγκίνηση στην παγκόσμια κοινή γνώμη. Η κάλυψη από τον Τύπο και το ραδιόφωνο της δίκης του φερόμενου ως απαγωγέα και δολοφόνου Bruno Hauptmann πήρε διαστάσεις χωρίς προηγούμενο και θεωρήθηκε ότι συνέβαλε στη εκδήλωση φαινομένων υστερίας στην αμερικανική κοινή γνώμη. Ο Hauptmann καταδικάστηκε. Με την έφεση του προέβαλλε κυρίως ότι ο Τύπος και το ραδιόφωνο προκατέβαλαν την κοινή γνώμη και τους ενόρκους και του στέρησαν το δικαίωμά του μια σωστή δίκη. Η μομφή στρεφόταν έμμεσα και κατά του δικαστηρίου που επέτρεψε τέτοια εκτενή κάλυψη. Το εφετείο της πολιτείας New Jersey απέρριψε με συνοπτική αιτιολογία την αίτηση. Εντούτοις ο νομικός κόσμος των Ηνωμένων Πολιτειών διακατείχεται από την αντίληψη ότι είχε γίνει κατάχρηση της ελευθερίας του Τύπου και του ραδιοφώνου σε βάρος των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου, η αντίληψη αυτή οδήγησε την ένωση των Δικηγορικών Συλλόγων Αμερικής (American Bar Association) να περιλάβει το 1937 στους κανόνες Δικαστικών Ηθών και τον κανόνα αριθ. 35, που προέβλεπε ότι: «Η διαδικασία στα δικαστήρια πρέπει να διεξάγεται με την αρμόζουσα αξιοπρέπεια και σεβασμό. Η λήψη φωτογραφιών στην αίθουσα του δικαστηρίου κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης θεωρείται ότι μειώνουν την αναγκαία σοβαρότητα της διαδικασίας, υποβαθμίζουν το δικαστήριο και δημιουργούν εσφαλμένες εντυπώσεις στο κοινό, δεν θα έπρεπε να

επιτρέπονται». Παρά το τεράστιο κύρος της ένωσης των Αμερικανικών Δικηγορικών Συλλόγων ο κανόνας αυτός δικαστικού ήθους δεν έγινε παντού αποδεκτός. Ορισμένες πολιτείες, μεταξύ των οποίων και το Texas, εξακολουθούν να επιτρέπουν την ραδιοφωνική και αργότερα τηλεοπτική κάλυψη των δικών. Το 1964 το δικαστήριο του Texas καταδίκασε έμπορο για απάτη και η καταδίκη επικυρώθηκε από το Εφετείο. Η δίκη όμως κατά το προκαταρκτικό της στάδιο, έτυχε, παρά τις αντιρρήσεις του κατηγορουμένου, ευρύτατης τηλεοπτικής κάλυψης. Ο κατηγορούμενος προσέφυγε στο Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, υποστηρίχθηκε ότι στερήθηκε έτσι του δικαιώματός του για σωστή δίκη(fair trial). Το δικαστήριο με ψήφους 5 έναντι 4 δέχτηκε την αίτηση και ακύρωσε την καταδίκη. Τέσσερα μέλη του δικαστηρίου υποστήριξαν ότι η τηλεοπτική και ραδιοφωνική μετάδοση της δίκης προσβάλλει καθ' εαυτή (per se) το δικαίωμα για σωστή δίκη, ένα μέλος υποστήριξε ότι το δικαίωμα αυτό προσβλήθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση και 4 τάχθηκαν υπέρ απορρίψεως της αίτησης.

Το 1972 η ένωση των Αμερικανικών Δικηγορικών Συλλόγων επανέλαβε τον κανόνα για τη μη ραδιοφωνική και τηλεοπτική κάλυψη των δικών. Πάρα ταύτα οι πολιτείες της Αμερικής, η μια μετά την άλλη, επέτρεπαν κάμερες στις αίθουσες των δικαστηρίων, βάσει κανόνων που διατύπωναν τα Ανώτατα Πολιτειακά Δικαστήρια. Το ζήτημα της συνταγματικότητας της τηλεοπτικής κάλυψης των Δικών επανήλθε στο Ανώτατο Δικαστήριο, ύστερα από προσφυγή δύο αστυνομικών του Μαϊάμι, που είχαν καταδικαστεί για σοβαρές κλοπές και υποστήριζαν ότι η παρουσία της τηλεόρασης στη δίκη τους ήταν αντίθετη με το Σύνταγμα. Το Δικαστήριο ομόφωνα απέρριψε την αίτηση, δέχτηκε ότι δεν αντίκειται στο Σύνταγμα η τηλεοπτική κάλυψη των δικών, έκτοτε δε δεν επέτρεψε τη συζήτηση άλλης αίτησης για το θέμα αυτό.

Το 1979 η πλειοψηφία των αντιπροσώπων των δικηγορικών συλλόγων απέρριψε πρόταση κατάργησης του κανόνα απαγόρευσης της τηλεόρασης στα δικαστήρια, το 1982 όμως, υπό τη πίεση των πραγμάτων (38 πολιτείες ήδη επέτρεπαν την τηλεοπτική κάλυψη των δικών) αποφάσισε ότι έπρεπε να αφηθεί στα πολιτειακά δικαστήρια να θεσπίσουν κανόνες βάσει των οποίων θα επιτρεπόταν αυτή η κάλυψη.

Κατά το τέλος του 1990, 45 πολιτείες επέτρεπαν την τηλεόραση στα πολιτειακά δικαστήρια υπό διάφορους όρους-ιδίως σύμφωνη γνώμη του κατηγορούμενου-αρκετές επέτρεπαν μόνο στα εφετεία,

όπου δεν γίνεται εξέταση μαρτύρων. Αντίθετα στα ομοσπονδιακά δικαστήρια οι κανόνες της ποινικής διαδικασίας, του έτους 1944, απαγορεύουν τη φωτογράφιση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, η δε σύνοδος των Δικαστών του έτους 1962 υιοθέτησε απόφαση απαγόρευσης της τηλεόρασης τόσο στις αίθουσες των δικαστηρίων όσο και στο γύρω χώρο. Η απόφαση αυτή επαναλήφθηκε και κατά τη σύνοδο του 1984, ήτοι σε μια εποχή που όλες σχεδόν οι πολιτείες επέτρεπαν την τηλεόραση στα πολιτειακά δικαστήρια, οι δικηγόροι είχαν άρει τις αντιρρήσεις τους και η συνταγματικότητα της οπτικοακουστικής κάλυψης των δικών δεν αμφισβητείτο πλέον.

2. *Αγγλία*. Με το άρθρο 41 του νόμου για την ποινική δικαιοσύνη (Criminal Justice Act) του έτους 1925 θεσπίστηκε απαγόρευση λήψεως φωτογραφιών κατηγορουμένων, δικαστών κλπ. στις αίθουσες των δικαστηρίων και στους γύρω χώρους. Η απαγόρευση θεωρήθηκε αυτονόητα ότι ισχύει και για την κινηματογραφική και τηλεοπτική λήψη εικόνων.

Επίσης με το άρθρο 9 του νόμου περί καταφρόνησης του δικαστηρίου του 1981 (Contempt of the Court Act) απαγορεύτηκε η ηχητική αποτύπωση των δικών, εκτός αν πρόκειται να βοηθήσει στη σύνταξη των γραπτών επισήμων πρακτικών. Το 1988 η Επιτροπή Δημοσίων Σχέσεων του Δικηγορικού Συμβουλίου ανέθεσε σε τριμελή ομάδα εργασίας τη μελέτη του προβλήματος.

Το Μάιο του 1989 η ομάδα του Δ.Σ. παρέδωσε την εισήγηση της.

Το Φεβρουάριο του 1990 ο Δ.Σ. αποδέχτηκε ομόφωνα την εισήγηση και αποφάσισε τη σχετική νομοθετική μεταβολή αλλά δεν έχει δοθεί συνέχεια στη πρωτοβουλία αυτή.

3. *Γερμανία*. Το άρθρο 169 του Οργανισμού των Δικαστηρίων, που θεσπίζει την δημοσιότητα των συνεδριάσεων, ορίζει στο δεύτερο εδάφιο του ότι δεν επιτρέπονται ηχοληψίες, ούτε κινηματογραφικές ή τηλεοπτικές απεικονίσεις της διαδικασίας με σκοπό τη δημόσια προβολή τους ή τη δημοσίευση του περιεχομένου τους, αδιαφόρως αν πρόκειται για ποινικές ή πολιτικές δίκες.

Υποστηρίζεται στη γερμανική επιστήμη, ότι η απαγόρευση υπηρετεί την ανεύρεση της αλήθειας και έχει ως σκοπό να προστατεύσει όχι μόνο τα συμφέροντα των διαδίκων, αλλά και το ίδιο το δικαστήριο από του να καταστεί θύμα διαδεδομένων προκαταλήψεων και προσδοκιών. Η απαγόρευση ισχύει τόσο κατά τη διάρκεια της

διαδικασίας όσο και κατά τη δημοσίευση της αποφάσεως, δεν ισχύει όμως στα διαλείμματα.

4. *Γαλλία*. Η χρήση μέσων οπτικής ή ηχητικής αποτύπωσης της επ' ακροατηρίου ποινικής διαδικασίας απαγορεύεται με απειλή χρηματικής ποινής. Ο πρόεδρος όμως του κακούργοδικείου μπορεί να επιτρέψει τη μαγνητοφώνηση υπό τον έλεγχο του και με μοναδικό σκοπό οι μαγνητοφωνήσεις να χρησιμοποιηθούν είτε από το ίδιο το κακούργοδικείο, είτε από το αναιρετικό, σε περίπτωση αναιρέσεως, από το δικαστήριο της παραπομπής, στην περίπτωση όμως αυτή μόνο για να ακουστούν οι καταθέσεις μαρτύρων που δεν μπορούν να εμφανισθούν στο δικαστήριο.

Με νόμο της 11 Ιουλίου του 1985 ορίσθηκε ότι μπορεί υπό προϋποθέσεις να επιτραπεί η οπτικοακουστική αποτύπωση της δίκης για την ίδρυση ιστορικού αρχείου της δικαιοσύνης. Η αναμετάδοση των ταινιών αυτών είναι τελείως ελεύθερη μόνο μετά πάροδο 50 ετών. Προηγουμένως μπορεί να τις συμβουλευόνται, εν' όλω ή εν μέρει, ύστερα από έγκριση όσοι ενδιαφέρονται για λόγους ιστορικούς ή επιστημονικούς. Προκειμένου όμως για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας μπορεί να επιτραπεί η μετάδοσή τους από τότε που η απόφαση θα καταστεί αμετάκλητη. Με βάση αυτή τη διάταξη μαγνητοσκοπήθηκε και μεταδόθηκε η δίκη του Klaus Barbie, του γνωστού χασάπη της Lyon, μετά την αμετάκλητη καταδίκη του.

Πριν από το νόμο του 1985 και συγκεκριμένα το 1983 ο Υπουργός Δικαιοσύνης είχε συστήσει επιτροπή για τη μελέτη του προβλήματος. Η επιτροπή υπέβαλε την εισήγησή της στις 27 Φεβρουαρίου 1984. Πρότεινε να επιτραπεί με νόμο και με αυστηρές διαδικαστικές προϋποθέσεις και τεχνικές προδιαγραφές η δοκιμαστική μετάδοση των δικών για ορισμένη περίοδο, να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα και να ρυθμισθεί κατόπιν οριστικά το θέμα. Η πρόταση συνάντησε την αντίδραση της πλειοψηφίας των δικαστών και μεγάλης μερίδας δικηγόρων και εγκαταλείφθηκε. Αντί αυτής εισήχθη στη Βουλή που ψηφίστηκε ο νόμος για την ίδρυση ιστορικού αρχείου της Δικαιοσύνης.

5. *Καναδάς*. Ειδική νομοθετική ρύθμιση υπάρχει μόνο στην επαρχία του Ontario, όπου ο νόμος περί δικαστηρίων του 1984 στο άρθρο 146 ορίζει ότι απαγορεύεται η λήψη ή η απόφαση λήψεως φωτογραφικών ή κινηματογραφικών ταινιών, ή η ηχητική αποτύπωση ή κάθε άλλη αποτύπωση, ικανή να προκαλέσει οπτική ή ακουστική παρουσίαση με

ηλεκτρονικά μέσα ή κατ' άλλο τρόπο : 1) των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, 2) κάθε εισερχομένου ή εξερχομένου από αίθουσα συνεδριάζοντος δικαστηρίου και 3) κάθε προσώπου που βρίσκεται στο δικαστικό μέγαρο, όταν υπάρχει βάσιμος λόγος ότι το πρόσωπο αυτό βρίσκεται εκεί για να παρακολουθήσει κάποια δίκη. Απαγορεύεται επίσης και η δημοσίευση, μετάδοση από ραδιόφωνο κλπ. κάθε φωτογραφίας, ηχοληψίας κλπ. που έχει γίνει κατά παράβαση των ανωτέρω.

Ανάλογες απαγορεύσεις υπάρχουν και Quebec, καθώς και στις άλλες επαρχίες του Καναδά, στηρίζονται όχι σε νομοθετική ρύθμιση, αλλά στους κανονισμούς που έχουν εκδώσει τα δικαστήρια.

Η συνταγματικότητα της απαγόρευσης αμφισβητήθηκε μόνο μια φορά ενώπιον του δικαστηρίου, εν όψει της συνταγματικώς κατοχυρωμένης ελευθερίας του Τύπου, το δικαστήριο όμως έκρινε ότι η απαγόρευση είναι συνταγματική. Παρά ταύτα και στον Καναδά παρατηρείται ισχυρή τάση για να επιτραπεί η μετάδοση των δικών από την τηλεόραση. Η Επιτροπή Αναθεώρησης της ποινικής νομοθεσίας, υπό την προεδρία του δικαστή Alleh Lihden, σε εισήγηση του έτους 1987 κατέληξε ως εξής: «Η κατάσταση των πραγμάτων και η μεγάλη διάσταση απόψεων επί του θέματος καθιστά εξαιρετικά δύσκολο για την επιτροπή να προβεί σε οριστικές συστάσεις. Πάντως εν όψει της σπουδαιότητας του γενικού τεκμηρίου της ανοικτής λειτουργίας των θεσμών, δεν υπάρχει προς το παρόν βάση για να αποκλειστεί η πρόσβαση των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην ποινική διαδικασία. Από την άλλη μεριά ο κίνδυνος να διαταραχθεί η διαδικασία διαπιστώσεως των γεγονότων, αν επιτραπεί πλήρης πρόσβαση, μας εμποδίζει να προτείνουμε να καλυφθούν τελείως τα υπάρχοντα εμπόδια».

Κατόπιν αυτών, η Επιτροπή πρότεινε να επιτραπεί η τηλεόραση στα εφετεία, όπου δεν γίνεται διαδικασία διαπιστώσεως γεγονότων (δεν γίνεται δηλ. εξέταση μαρτύρων κλπ.) αλλά ελέγχεται μόνο η νομική ορθότητα της πρωτόδικης απόφασης.

8. ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Οι κοινωνικές ανακατάξεις και οι τεχνολογικές μεταβολές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη κοινωνία έχουν βαρύνουσα σημασία για τα προβλήματα που θα μας απασχολήσουν. Η ποσοτική και, κυρίως, η ποιοτική επίταση των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται ατομικά κάθε άνθρωπος, η συσσώρευση ανθρώπων στα σύγχρονα βιομηχανικά και αστικά κέντρα, η προϊούσα αποδυνάμωση των εξωδικαιικών κανόνων ηθικής και των ηθών, σε συνδυασμό με την επέκταση των ανταγωνιστικών τάσεων, επιβάλλουν τον εξοπλισμό του προσώπου με ισχυρά μέσα άμυνας.

Οι μεταβολές αυτές είχαν αντίκτυπο στις σχέσεις ανάμεσα σε δύο συνταγματικά κατοχυρωμένες αξίες: την ελευθερία της πληροφόρησης και την αξία του ανθρώπου. Ενώ στις απαρχές της νεότερης συνταγματικής ιστορίας ο τύπος συνιστούσε το κατ' εξοχήν μέσο προστασίας της ανθρώπινης αξίας, σήμερα, εξοπλισμένος με τα ποικίλα επιτεύγματα της σύγχρονης τεχνολογίας, ενδέχεται να έλθει σε σύγκρουση με το έννομο αγαθό της προσωπικότητας.²¹ Η ένταση της τριβής μεταξύ της ελευθερίας της πληροφόρησης και προσωπικότητας γίνεται συνειδητή, μόνο αν λάβουμε υπόψη το σύνολο των δραστηριοτήτων της τηλεόρασης. Είναι αμφίβολο εάν υπάρχει εκδήλωση της ζωής του ανθρώπου που να μην έρχεται σε επαφή με τον τηλεόραση: πολιτική, οικονομία, τέχνες, επιστήμη, θρησκεία, αθλητισμός, κοινωνική ζωή, ατυχήματα, εγκλήματα, δημόσια επικοινωνία, προσφορά αγαθών και διαφήμιση αποτελούν τομείς για τους οποίους ο τηλεόραση μεταδίδει ειδήσεις και εκφέρει γνώση και κρίσεις. Στη δημοσιότητα έρχονται όχι μόνο πολιτικά γεγονότα, αλλά κάθε συμβάν για το οποίο υπάρχει ενδιαφέρον του κοινωνικού συνόλου ή μερίδας του, το οποίο καλείται να ικανοποιήσει η τηλεόραση μέσω της διαδόσεως ειδήσεων, κρίσεων, πληροφοριών και εικόνων.

Κατά πρώτο λόγο, η τηλεόραση οφείλει να φέρει στη δημοσιότητα γεγονότα και γνώμες που απαιτούν δημόσιο διάλογο και ανταλλαγή απόψεων, όπως είναι η περίπτωση παροχής ειδήσεων και εκφράσεως γνώμων στο χώρο της πολιτικής. Φέροντας στο φως της δημοσιότητας περιστατικά και κρίσεις που αφορούν την

²¹ Καράκωστας Ιωαν. «Προσωπικότητα και Τύπος», σελ. 22, επομ.

πολιτική ζωή της χώρας, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας συμβάλλουν στο σχηματισμό του δημοκρατικού φρονήματος των πολιτών και ασκούν δημόσια κριτική της πολιτικής εξουσίας και της κοινωνίας. Επιπλέον όμως η τηλεόραση συνιστά τον κατεξοχήν χώρο όπου εκφράζονται οι πολιτιστικές και ηθικές αξίες της κοινωνίας. Ως εκ τούτου, βαρύνεται με το καθήκον επιμόρφωσης και ηθικής διαπαιδαγώγησης του κοινού και αποτελεί συντελεστή της πνευματικής, πολιτιστικής και ηθικής καλλιέργειας του ανθρώπου.

Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η ελευθερία της πληροφόρησης εισχωρούν στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου μέσω «πυλών εισόδου» ή «σημείων εισβολής», όπως είναι κυρίως οι γενικές ρήτρες και οι αόριστες νομικές έννοιες του ιδιωτικού δικαίου, οι οποίες είναι επιδεκτικές ερμηνείας και έχουν ανάγκη πληρώσεως από τις αρχές που καθιερώνουν τα ατομικά δικαιώματα. Με την πλήρωση και ερμηνεία των παραπάνω διατάξεων, τα ατομικά δικαιώματα μεταλλάσσονται σε έννομα αγαθά του ιδιωτικού δικαίου και εντάσσονται με αυξημένη τυπική ισχύ στις συγκεκριμένες διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου (έμμεση τριτενέργεια). Ειδικότερα, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρ. 5 παρ. 1 του Συντάγματος), όπως και οι συνταγματικές αρχές των άρθρων 2 παρ. 1 (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου), 7 παρ. 2 (απαγόρευση προσβολής της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας), 9 παρ. 1 (προστασία του ασύλου και της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) και 19 (απαραβίαστο του απορρήτου των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας) επενεργούν έμμεσα στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου μέσω του πλέγματος των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας και, κυρίως, μέσω της ΑΚ 57, κατοχυρώνοντας με συνταγματική ισχύ την προστασία των αγαθών της προσωπικότητας. Η αξίωση αναγνώρισεως και προστασίας της αξίας του ανθρώπου τον ακολουθεί σε όλους τους τομείς της ζωής και εκδηλώνεται όχι μόνο στην ιδιωτική σφαίρα, αλλά και στο επαγγελματικό και κοινωνικό πεδίο. Συνοδεύει και συμπληρώνει την έννομη προστασία του ιδιωτικού δικαίου σε όλους τους κλάδους.

Κατά τρόπο έμμεσο τριτενεργεί²² στο ιδιωτικό και η συνταγματική ελευθερία της πληροφόρησης, μέσω του τύπου και της

²² Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Συνταγματικά δικαιώματα», Γ' έκδοση, Αθήνα 2004

ραδιοτηλεόρασης. Εισέρχεται στο πεδίο του αστικού δικαίου μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος (άρθρ.367 Π.Κ.) της ενασκήσεως δικαιώματος ή εκπληρώσεως καθήκοντος που επιβάλλεται από το νόμο (άρθρ.20 Π.Κ.) και των διατάξεων περί καταστάσεως ανάγκης (άρθρ.25 Π.Κ.) και θεμελιώνει λόγο άρσεως του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας.

Με τον τρόπο αυτό, η ελευθερία της πληροφόρησης επηρεάζει στο χώρο του αστικού δικαίου την εφαρμογή των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας, υπό την έννοια ότι το δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή συμφέρον σε περιορισμό της προστασίας του προσώπου, όπου και όταν η ελευθερία του τύπου με την ευρεία έννοια, που περιλαμβάνει γενικά τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, επιβάλλει, μετά από ad hoc στάθμιση συμφερόντων, την υποχώρηση του αγαθού της προσωπικότητας χάριν εξυπηρετήσεως των σκοπών και της αποστολής των Μ.Μ.Ε..

ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ

Από την σύνθετη αποστολή που αναγνωρίζεται σε αυτά απορρέει η ανάθεση σε αυτόν του καθήκοντος διαφυλάξεως ξένων συμφερόντων, των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου. Η ενημέρωση των πολιτών, η συμβολή στο σχηματισμό πολιτικής βουλήσεως και γνώμης, ο έλεγχος και η κριτική των πολιτικών αρχών καθώς και η πολιτιστική, ηθική κ.λ.π. επιμόρφωση των πολιτών συνιστούν διαφύλαξη ξένων συμφερόντων με την οποία είναι επιφορτισμένα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ιδιαίτερα η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και ο τύπος.²³

Η νομιμότητα των επί μέρους ενεργειών των Μ.Μ.Ε. για τη διαφύλαξη των ξένων συμφερόντων κατοχυρώνεται από το άρθρ.367 του Ποινικού Κώδικα, όπου γίνεται λόγος για δικαιολογημένο ενδιαφέρον, το οποίο αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της δυσφήμισης. Το δικαιολογημένο συμφέρον συνιστά ειδικό λόγο άρσεως του άδικου χαρακτήρα της πράξεως, αναγνωρισμένο αποκλειστικά και μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο ποινικός νόμος (άρθρ.367). Η διάταξη του άρθρ.367 συνιστά εξειδίκευση της αρχής του άρθρ.20 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με την οποία ο άδικος

²³ Καράκωστας Ιωαν. «Προσωπικότητα και Τύπος», σελ.90, επόμ.

χαρακτήρας της πράξεως αποκλείεται, οσάκις αυτή αποτελεί ενάσκηση δικαιώματος ή καθήκοντος που επιβάλλεται από το νόμο. Εφαρμοζόμενη στο χώρο του αστικού δικαίου, η διάταξη αυτή αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής των έννομων αγαθών του προσώπου το οποίο ζημιώθηκε από πράξη άλλου, είτε αδικοπραξία υπό τη γενικότερη έννοια του νόμου (ΑΚ 914 επόμε.) είτε ειδικά προσβολή της προσωπικότητάς του (ΑΚ 57).

Παρά το γεγονός ότι αποτελεί ειδικό λόγο άρσεως του αδίκου, η προστασία δικαιολογημένων συμφερόντων στηρίζεται στις ίδιες αρχές με την κατάσταση ανάγκης και μέσω αυτών εισέρχεται στο πεδίο της αστικής προστασίας της προσωπικότητας. Ως εξειδίκευση του άρθρ. 20 Π.Κ. η διάταξη του άρθρ.367, παρόλο που ρυθμίζει ειδικά την προσβολή της τιμής, επιβάλλεται να εφαρμοστεί, με τελολογική διαστολή, σε κάθε περίπτωση προσβολής έννομου αγαθού της προσωπικότητας η οποία εμπίπτει στα όρια του σκοπού της διατάξεως π.χ. προβολή της εικόνας. Η αστική προστασία υποχωρεί, οσάκις η προσβολή της προσωπικότητας συνιστά το αναγκαίο μέσο για την προστασία δικαιολογημένου συμφέροντος.

Η νεότερη ποινική επιστήμη θεωρεί ως δικαιολογημένο συμφέρον ή ενδιαφέρον σκοπό εκείνον που αναγνωρίζεται από την έννομη τάξη ως εναρμονιζόμενος προς αυτήν ή μη αντιτιθέμενος προς το θετικό δίκαιο και τα χρηστά ήθη. Η αναγνώριση δικαιολογημένου συμφέροντος δεν εξαρτάται από την ύπαρξη ρητής διατάξεως, η οποία αποδέχεται ή επιδοκιμάζει το σκοπό. Αρκεί ο σκοπός να εναρμονίζεται προς την έννομη τάξη και τα χρηστά ήθη, σχέση που πρέπει να διατηρείται ακόμα και όταν με την διαφύλαξη του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος προσβάλλεται η τιμή τρίτου προσώπου. Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, το δικαιολογημένο συμφέρον μπορεί να κείται στο πεδίο του ιδιωτικού ή του δημοσίου δικαίου ή ακόμα σε πεδίο που δεν ρυθμίζεται καν από την έννομη τάξη. Η διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος αποβλέπει στην επίτευξη ενός άμεσου και συγκεκριμένου σκοπού και προϋποθέτει την ύπαρξη κινδύνου για το συγκεκριμένο συμφέρον. Το στοιχείο του «δικαιολογημένου» αφενός καθορίζει τα αντικειμενικά όρια του επιδιωκόμενου σκοπού και αφετέρου επηρεάζει το περιεχόμενο της εκδηλώσεως που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να διαφυλαχθεί το συμφέρον.

Ο σκοπός θα πρέπει να εγκρίνεται ή έστω να μην αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη, η δε εκδήλωση για την προστασία δικαιολογημένου συμφέροντος να είναι το αναγκαίο και επιβεβλημένο από τις περιστάσεις μέσο για την εξυπηρέτηση του σκοπού.

Στον ορισμό του δικαιολογημένου συμφέροντος, που δίνει η θεωρία του ποινικού δικαίου, ακολουθεί και η νομολογία, είναι δυνατόν να προβληθούν σοβαρές αντιρρήσεις. Ως λόγος άρσεως του άδικου χαρακτήρα ενός αδικήματος που τιμωρείται από τον ποινικό νόμο, το δικαιολογημένο συμφέρον δεν νοείται να θεμελιώνεται σε ένα κανόνα που δεν συνεπάγεται από συγκεκριμένη διάταξη ή γενική αρχή του ισχύοντος δικαίου. Για να θεμελιώσουν το δικαιολογημένο συμφέρον, οι κανόνες της κοινωνικής ηθικής δεν αρκεί να μην αντιτίθενται στο θετικό δίκαιο, αλλά θα πρέπει να έχουν ενσωματωθεί στην έννομη τάξη. Μόνο στην περίπτωση αυτή είναι δυνατόν να αρθεί ο άδικος χαρακτήρας συμπεριφοράς που προσκρούει στο νόμο και να αποφευχθεί η ανασφάλεια δικαίου, στην οποία μπορεί να οδηγήσει η θεμελίωση του δικαιολογημένου συμφέροντος σε εξωνομικούς κανόνες.

Το πρόβλημα της προστασίας δικαιολογημένου συμφέροντος έχει σημασία όχι μόνο για τα κατ' ιδίαν άτομα και για την όλη διαμόρφωση του δημοσίου βίου στο πλαίσιο του οποίου η τηλεόραση κατέχει προέχουσα θέση. Απέναντι στην δικαιολογημένη αξίωση του ατόμου για προστασία από κάθε επίθεση κατά του προσώπου, τίθεται το καθήκον της τηλεόρασης και των δημοσιογράφων να επεμβαίνουν φέροντας στη δημοσιότητα και σχολιάζοντας άτοπα και κακώς κείμενα που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο ή μερίδα του κοινωνικού συνόλου. Κατά την άσκηση της δραστηριότητας αυτής, ενδέχεται να θιγούν πρόσωπα μέσω εκδηλώσεων, οι οποίες, κατά τους ενδιαφερόμενους, δεν συνιστούν αντικειμενική έκθεση γεγονότων ή καταστάσεων, αλλά προσωπική επίθεση εναντίον της τιμής και της υπόληψης. Οσάκις η τηλεόραση, επικαλούμενη την προστασία δικαιολογημένου συμφέροντος, προβαίνει σε προσωπικές επιθέσεις κατά της τιμής τρίτων προσώπων, ετέθη από τη θεωρία το ερώτημα κατά πόσο νομιμοποιείται αυτή να διαφυλάξει ξένα συμφέροντα.

Η Αιτιολογική Έκθεση του Ποινικού Κώδικα εισάγει περιορισμούς όσον αφορά τη διαφύλαξη ξένων συμφερόντων, τόσο ιδιωτικών όσο και δημοσίων, υπό την έννοια ότι το συμφέρον του δράστη πρέπει να δικαιολογείται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις. Κατ' άλλη άποψη, περιορισμός επιβάλλεται μόνο για τη διαφύλαξη ξένων ιδιωτικών συμφερόντων, οπότε απαιτείται να υπάρχει ιδιαίτερη σχέση μεταξύ του δράστη και του τρίτου, του οποίου διαφυλάσσει το συμφέρον. Τέλος, υποστηρίζεται και επικρατεί η άποψη σύμφωνα με την οποία η διάταξη του άρθρου 367 Π.Κ. καλύπτει κάθε συμφέρον, δημόσιο ή ιδιωτικό, ίδιο ή ξένο. Ωστόσο, αν και αναγνωρίζεται από την ελληνική θεωρία ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ασκούν λειτουργήματα, δεν γίνεται αποδεκτός ο δημόσιος χαρακτήρας του λειτουργήματος που θα προσέδιδε σε αυτά υπερέχουσα νομική θέση για την προάσπιση δικαιολογημένων συμφερόντων σε σχέση με αυτήν που αναγνωρίζεται στους ιδιώτες. Κατά την κρατούσα άποψη, η τηλεόραση επιτελεί κοινωνικό και όχι δημόσιο λειτουργήματα, ασκώντας καθήκοντα τα οποία η ίδια επιλέγει βάσει της αποστολής της που συνίστανται στην πληροφόρηση και την σύμπραξη για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Αντίθετη τάση εκφράζεται στη σύγχρονη γερμανική θεωρία και στα δικαστήρια της ουσίας, όπου προκειμένου για την προστασία δικαιολογημένων συμφερόντων, αναγνωρίζεται στα Μ.Μ.Ε. ιδιάζουσα θέση σε σχέση με αυτή των ιδιωτών.

Ως μέσο προς επίτευξη αναγνωριζόμενου από την έννομη τάξη σκοπού, η παρέμβαση των δημοσιογράφων και της τηλεόρασης ενδέχεται να συνιστά εύλογο μέσο, δεν είναι όμως απαραίτητα και το επιβεβλημένο μέσο για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος.²⁴ Το θέμα κρίνεται *ad hoc* μετά από εκτίμηση των ειδικών συνθηκών και περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Εφόσον κριθεί ότι η προσφυγή στα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι το επιβεβλημένο μέσο για την προστασία δικαιολογημένου συμφέροντος, ερευνάται εάν τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη δημοσιογραφική έρευνα και τη δημοσίευση ήταν αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής τους, δηλαδή για την προστασία του δικαιολογημένου συμφέροντος.

Δικαιολογημένο συμφέρον υπάρχει, επομένως, όταν η θυσία που επιβάλλεται στο θύμα κρίνεται κατώτερη από το όφελος που

²⁴ Καράκωστας Ιωαν. « Το δίκαιο των ΜΜΕ», 1998

μπορεί να αποκομίσει μία ομάδα προσώπων ή το κοινωνικό σύνολο. Ως δικαιολογημένο συμφέρον θα πρέπει να νοηθεί το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση, το οποίο να μην δεν συνιστά απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα, η επίκλησή του όμως από το δράστη σε στάθμιση συμφερόντων. Κατά τη στάθμιση θα πρέπει να ληφθούν υπόψη :

- α) Η συνταγματική αναγνώριση της ελευθερίας εκφράσεως και ειδικότερα μέσω του τύπου, η οποία προσδίδει ιδιαίτερο βάρος στην αποστολή του τύπου. Στην περίπτωση όμως επεμβάσεων στο χώρο της προσωπικότητας στην πλάστιγγα τίθενται δύο εξίσου προστατευόμενα και ευαίσθητα σε μία δημοκρατική κοινωνία έννομα αγαθά, γεγονός που καθιστά τη στάθμιση ιδιαίτερα δυσχερή.
- β) Οι περιλαμβανόμενοι σε καταστατικά δημοσιογραφικών ενώσεων, συλλογικές συμβάσεις, διακηρύξεις ή δημοσιογραφικούς κώδικες δεοντολογικοί κανόνες δημοσιογραφικής συμπεριφοράς, οι οποίοι δε δεσμεύουν μεν το δικαστή, η παραβίασή τους όμως μπορεί να θεμελιώσει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής (όχι όμως και το αντίστροφο).
- γ) δεδομένου ότι η θέση των μέσων μαζικής ενημέρωσης δεν διαφέρει ριζικά στις διάφορες δημοκρατικές κοινωνίες, ο δικαστής οφείλει να λάβει υπόψη κατά τη στάθμιση των συμφερόντων τα διεθνή κείμενα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τις δραστηριότητες των Μ.Μ.Ε. και τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των συναλλακτικών ηθών και της αντικειμενικής καλής πίστεως.

Από το δικαιολογημένο ενδιαφέρον είναι δυνατόν να καλύπτονται μόνο ειδήσεις, σχόλια και κριτικές απόψεις που εντάσσονται στις δραστηριότητες της τηλεόρασης ως μέσου πληροφόρησης και παράγοντας σχηματισμού της κοινής γνώμης σε θέματα που έχουν αντίκτυπο στο κοινωνικό σύνολο. Πρόκειται για μία ακόμη μορφή συγκρούσεως έννομων αγαθών που οδηγεί σε στάθμιση συμφερόντων, μέσω της οποίας ενδέχεται να αναγνωρισθεί ότι το δικαιολογημένο συμφέρον αποτελεί δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως των μέσων μαζικής επικοινωνίας στο χώρο της προσωπικότητας. Προϋπόθεση της σταθμίσεως του δικαιολογημένου συμφέροντος με άλλο προσβληθέν ή απειλούμενο έννομο αγαθό είναι να συντρέχουν οι προϋποθέσεις της καταστάσεως ανάγκης ,και ειδικότερα:^{1ο} Να υπάρχει επικείμενος κίνδυνος, που στην περίπτωση του τύπου συνίσταται στο ενδεχόμενο βλάβης του κοινωνικού συνόλου λόγω της μη δραστηριοποίησεως του τύπου.^{2ο} Ο κίνδυνος αυτός να μην μπορεί να αποτραπεί με άλλο τρόπο ,παρά μόνο με επέμβαση του

τύπου στην προσωπικότητα. 3^ο Η αξία του θυσιαζόμενου αγαθού να είναι τουλάχιστον ανάλογη προς την αξία του αγαθού που απειλείται.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Η προστασία της προσωπικότητας δεν συνιστά απλώς ένα όπλο άμυνας εναντίον των καταχρήσεων από την πλευρά της πολιτικής εξουσίας, αλλά αποτελεί μέσο διαφύλαξης της ακεραιότητας του ατόμου από πολυποίκιλους κινδύνους της κοινωνικής συμβίωσης. Οι απειλές στις οποίες εκτίθεται στη σύγχρονη κοινωνία ο ιδιωτικός βίος είναι ιδιαίτερα αυξημένες και έφεραν στην επικαιρότητα, τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη, την προστασία της προσωπικότητας.²⁵

Στο ιδιωτικό δίκαιο, το δικαίωμα της προσωπικότητας έχει διττή λειτουργία:

1. Εισφέρει, κατά τρόπο άμεσο, ένα θεμελιώδες νομικό αξιολογικό κριτήριο με το οποίο είναι εναρμονισμένο το σύνολο του ιδιωτικού δικαίου. Η μέσω του γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας αναγνωριζόμενη βασική δικαιοκή αρχή της προστασίας του προσώπου διεισδύει στο σε κάθε κλάδο του δικαίου και καθοδηγεί την ερμηνεία του, κατά τρόπο ώστε να γίνεται λόγος για τη «σύμφωνη προς την προστασία της προσωπικότητας» ερμηνεία του δικαίου.
2. Όπου το « απρόσωπο » σύστημα του ιδιωτικού δικαίου δεν επαρκεί στη συγκεκριμένη περίπτωση είτε λόγω κενών είτε λόγω μεταβολής των περιβαλλοντολογικών συνθηκών ή εξαιτίας έκτακτων περιστάσεων, και οι λύσεις που προσφέρονται δεν ικανοποιούν τις ανάγκες του δικαίου, καθίσταται αναγκαία η αναγωγή στην αρχή της προστασίας της προσωπικότητας. Οσάκις λοιπόν σε μία συγκεκριμένη περίπτωση ειδική διάταξη δεν καλύπτει ή δεν προστατεύει επαρκώς τα αγαθά της προσωπικότητας, τότε επεμβαίνει το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας ως επικουρικό νομικό βοήθημα.

²⁵ Καράκωστας Ιωαν. «Προσωπικότητα και Τύπος», σελ.61

Όπως γίνεται σήμερα δεκτό στα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια, η προστασία της προσωπικότητας καταλαμβάνει τα διάφορα συνδεδεμένα με το πρόσωπο αγαθά: τιμή, ιδιωτική ζωή, σφαίρα του απορρήτου, σωματική και ψυχική ακεραιότητα, υγεία, όπως επίσης και στοιχεία εξατομικεύσεως κάθε ατόμου (π.χ. όνομα, εικόνα). Αντικείμενο της ιδιωτικού δικαίου προστασίας της προσωπικότητας αποτελούν, επίσης, οι αναγνωρισμένες από το Σύνταγμα ελευθερίες του ανθρώπου, όπως η ελεύθερη άσκηση θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας. Το δικαίωμα της προσωπικότητας θεωρείται «δικαίωμα πλαίσιο» στο οποίο περιλαμβάνονται, αφενός, εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης ιδιότητας, και, αφετέρου, συντελεστές καθοριστικούς της ατομικότητας του προσώπου. Η αξία του ανθρώπου είναι αγαθό μη δεκτικό σταθμίσεως με άλλα συμφέροντα. Αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος της προσωπικότητας, όπως αυτός προσδιορίζεται από την συντακτική επιταγή του άρθρου 2 παρ. 1 (έμμεση τριτενέργεια). Γύρω από τον πυρήνα αυτό κινούνται τα άλλα έννομα αγαθά της προσωπικότητας, τα οποία είναι κατ' αρχήν απαραβίαστα, ενδέχεται όμως να υποχωρήσουν, εάν συγκρουσθούν με άλλο υπέρτερο αγαθό, το οποίο αναγορεύεται από την έννομη τάξη σε λόγο που δικαιολογεί την επέμβαση ή αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της παραβιάσεως.

Ιδιωτικός βίος

Ως επιτακτική αρχή του δικαίου, η προστασία της προσωπικότητας επεκτείνεται και στην προστασία του ιδιωτικού βίου. Η έκταση βέβαια της προσωπικής ζωής συγκαθορίζεται από τις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις στο συγκεκριμένο χρόνο και στο συγκεκριμένο κοινωνικό πεδίο δράσεως, αφού ληφθεί υπόψη και η θέση του προσώπου στον κοινωνικό περίγυρο.²⁶ Ο προσδιορισμός, συνεπώς, του ιδιωτικού βίου είναι αποτέλεσμα διπλής διαδικασίας : του αυτοπροσδιορισμού από το φορέα του δικαιώματος και ενός αντικειμενικού καθορισμού βάσει σταθερών κριτηρίων, όπως οι κρατούσες κοινωνικές

²⁶ Καράκωστας Ιωαν. «Προσωπικότητα και Τύπος», σελ.80

αντιλήψεις. Ο χώρος στον οποίο συγκλίνουν οι δύο αυτές διαδικασίες αποτελεί το αντικείμενο του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου.

Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται συνταγματικά στα άρθρα 2 παρ.1 και 9 παρ. 1 που καθιερώνουν την προστασία της αξίας της ζωής και το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Απορρέει επίσης από τη διάταξη 19 του συντάγματος, η οποία προστατεύει το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας, καθώς και από το άρθρο 93 παρ. 2 που επιτρέπει εξαίρεση από την αρχή της δημοσιότητας των δικαστηρίων όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι για την προστασία της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.²⁷

Για την προστασία του ιδιωτικού βίου μεριμνά σε διεθνές επίπεδο η νομικά μη δεσμευτική Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που υιοθετήθηκε από τη συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Το άρθρο 12 ορίζει ότι « κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.»

Το πρότυπο του άρθρου αυτού ακολούθησε και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία με βάση τη διάταξη 28 του Ελληνικού Συντάγματος έχει υπερνομοθετική ισχύ. Συγκεκριμένα το άρθρο 8 της Σύμβασης αυτής ορίζεται ότι :

1.Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, της κατοικίας του και των ανταποκρίσεών του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση δημόσιας αρχής κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτού, παρά μόνο εάν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μία δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προστασία της τάξεως και την πρόληψη ποινικών αδικημάτων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής και των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

²⁷ Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Συνταγματικά δικαιώματα», Γ' έκδοση, Αθήνα 2004

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων δικαιωμάτων οριοθέτησε την έννοια της ιδιωτικής ζωής. Υπήγαγε μάλιστα σε αυτή και κάθε επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα, καθώς και πληροφορίες που αφορούν τις πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες του ατόμου, αν έχει περάσει σημαντικό χρονικό διάστημα μεταξύ της χρήσης των πληροφοριών και των γεγονότων στα οποία αναφέρονται. Με σειρά αποφάσεων του το δικαστήριο δέχθηκε ότι ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής καθιστά αναγκαία τη λήψη από το Κράτος θετικών μέτρων προστασίας. Η αναγνώριση θετικών υποχρεώσεων του κράτους επιτρέπει τον έμμεσο δικαστικό έλεγχο από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο συμπεριφοράς ιδιωτών που παραβιάζει κατοχυρωμένα δικαιώματα, αν το κράτος παραλείπει να υπαγορεύσει τη συμπεριφορά αυτή. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 8 της Ε.Σ.Δ.Α. δικαιολογεί περιορισμό του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή θέτοντας ως απαραίτητες προϋποθέσεις τη συμβατότητα του περιορισμού σε μία δημοκρατική κοινωνία και την αναλογικότητα του μέσου σε σχέση με το σκοπό που πρέπει να επιτευχθεί.

Επιπλέον, ο ατομικός βίος κατοχυρώνεται και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη το 1966 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το νόμο 2462/1997.

Εκτός όμως από τον ιδιωτικό βίο, προστατεύονται από το νόμο στα κείμενα των διεθνών αυτών συμβάσεων η ελευθερία έκφρασης – άρθρο 10 της Διεθνούς Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – και η ελευθερία αναζήτησης πληροφοριών – άρθρο 19 παρ.2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Όπως είναι φανερό οι διεθνείς συμβάσεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατοχυρώνουν, από τη μία πλευρά, το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και από την άλλη προβλέπουν δυνατότητες περιορισμού του για την προστασία άλλων δικαιωμάτων. Εισάγουν έτσι την ανάγκη στάθμισης των συγκρουόμενων συμφερόντων και πρακτικής εναρμόνισης του δικαιώματος της προσωπικότητας και της ελευθερίας έκφρασης.

Ο ιδιωτικός βίος προστατεύεται επίσης από το άρθρο 334 Π.Κ. περί διαταράξεως οικιακής ειρήνης, το άρθρο 366 Π.Κ. με το οποίο απαγορεύεται σε περίπτωση δυσφημήσεως η απόδειξη του

δυσφημιστικού γεγονότος όταν αυτό αφορά σχέσεις του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου, καθώς και από το άρθρο 370 Π.Κ., το οποίο απαγορεύει την παραβίαση του απορρήτου των επιστολών. Στο χώρο του αστικού δικαίου ο ιδιωτικός βίος προστατεύεται με τις διατάξεις των άρθρων 57 και 59.

Ο ιδιωτικός βίος προσβάλλεται όταν με την είδηση έρχονται στη δημοσιότητα στοιχεία της ιδιωτικής ζωής ενός προσώπου. Απαιτείται, επομένως, αφενός τα δημοσιευμένα στοιχεία να έχουν το χαρακτήρα πραγματικών περιστατικών και, αφετέρου τα πραγματικά περιστατικά να είναι αληθή.

Το δικαίωμα επί της εικόνας

Στοιχείο της προσωπικότητας που υπόκειται σε προσβολές εκ μέρους του τύπου είναι η εικόνα του προσώπου, η οποία και έχει αναγνωρισθεί ως αυτοτελές δικαίωμα που θεμελιώνεται στην Α.Κ. 57. Όπως έγινε δεκτό από τη θεωρία και τη νομολογία, απαγορεύεται η φωτογράφιση προσώπων και η έκθεση της φωτογραφίας σε κοινή θέα χωρίς τη συναίνεσή του, εκτός αν πρόκειται για φωτογραφίες προσώπων της καθημερινής επικαιρότητας ή προσώπων που ανήκουν στην σύγχρονη ιστορία.²⁸

Η τιμή και η υπόληψη

Στο προστατευτικό πεδίο της κατοχύρωσης της προσωπικότητας εμπίπτει και η τιμή (εσωτερική και εξωτερική). Με τον όρο εσωτερική τιμή εννοούνται όλες οι πτυχές της προσωπικότητας και του εσωτερικού κόσμου του κάθε ανθρώπου, καθώς και οι αξίες και οι αρχές που τον διακρίνουν. Εξωτερική τιμή είναι η 'συναλλακτική τιμή'. Αναφέρεται στην καλή φήμη του ονόματος ενός προσώπου στον κοινωνικό του περίγυρο, και στην κοινωνική του καταξίωση.²⁹ Η ανάδειξη της τιμής ως έννομο ατομικό αγαθό υψίστης σημασίας διαφαίνεται και από τις διατάξεις του ποινικού κώδικα για τα εγκλήματα κατά της τιμής. Όταν η κριτική που ασκείται στρέφεται κατά ενός προσώπου κακόβουλα με σκοπό την προσβολή του και τη μείωση της υπόληψής του, τότε η δράση του

²⁸ Καράκωστας Ιωαν. « Το δίκαιο των ΜΜΕ», 1998

²⁹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, «Συνταγματικά δικαιώματα», Γ' έκδοση, Αθήνα 2004

μέσου μαζικής επικοινωνίας ξεπερνά τα όρια. Η αφύπνιση του ενδιαφέροντος του κοινού δεν νομιμοποιεί εκφράσεις και συμπεριφορές με χαρακτήρα προσβλητικό της τιμής.

9.Επιχειρήματα υπέρ της απαγόρευσης μετάδοσης των δικών:

1) *Πιθανότητα ανεπίτρεπτης επίδρασης στη συνείδηση των δικαστών και ιδίως των ενόρκων.*

Υποστηρίζεται ειδικότερα ότι σε δίκες μεγάλης διάρκειας η ζωντανή μετάδοση δημιουργεί πολύ σύντομα –πολύ πριν το τέλος- σε μεγάλη μερίδα του κοινού πεποίθηση για την ένοχη ή την αθωότητα του κατηγορουμένου. Αυτό το « λαϊκό αίσθημα », η « λαϊκή ετυμηγορία », που ασφαλώς μεταφέρεται μέσω φίλων, γνωστών και ιδίως συγγενών στις ενόρκους, μπορεί ανεπιγνώτως να επηρεάσει την απόφασή τους. Δεν δικάζει μόνο ο/η ένορκος, αλλά και η οικογένειά του που παρακολουθεί τη δίκη από την τηλεόραση.

2) *Πιθανότητα επίδρασεως στην αντικειμενικότητα των μαρτύρων και στο αμερόληπτο των καταθέσεων.*

Υπάρχει η γνώμη ότι η επίγνωση των μαρτύρων πως τους παρακολουθεί ένα τεράστιο, άορατο κοινό, οδηγεί ορισμένους μεν να υποβαθμίζουν τα γεγονότα, άλλους δε να τα δραματοποιούν. Πολλοί δεν καταθέτουν για το δικαστήριο αλλά για τον τηλεοπτικό φακό. Και στην Ελλάδα υπάρχουν πολλοί που έχουν την εντύπωση για ορισμένους από τους μάρτυρες που εξετάστηκαν στις δύο δίκες ενώπιον του Ανώτατου Ειδικού.

3) *Πιθανότητα επίδρασης στη συμπεριφορά των δικηγόρων.*

Είναι ανθρώπινο, και συνεπώς ενδεχόμενο, να τείνουν να μετατρέψουν τη δίκη σε μέσο προσωπικής τους προβολής. Ή τουλάχιστον να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους στις προσδοκίες αυτών που τους παρακολουθούν.

4) *Πιθανότητα επίδρασης στον κατηγορούμενο.*

Η επίγνωση ότι τη δίκη την παρακολουθεί ζωντανά όλη η κοινωνία, και πρόσωπα που πιθανόν δεν θα ήθελε, όπως τα παιδιά του, είναι πιθανό να τον οδηγήσουν σε εσφαλμένη υπεράσπιση. Ακόμη, η μέσω της τηλεόρασης δημοσιότητα συνεπάγεται βαρύτατη διαπόμπευση, δημόσια, που δεν αποκαθίσταται, ακόμη και αν αθωωθεί, και δυσχεραίνει πιθανώς την κοινωνική του επανένταξη, αν καταδικασθεί.

5) Πιθανότητα ασυναίσθητης ή και σκόπιμης εστίασης του φακού σε κάποια λεπτομέρεια που στερείται μεν σημασίας, είναι όμως δυνατό να δημιουργήσει την εντύπωση πλημμελούς λειτουργίας των δικαστηρίων και εσφαλμένης απονομής της δικαιοσύνης. (π.χ. στιγμή εκνευρισμού του προέδρου ή συμπτώματα κόπωσης και άρα μειωμένης προσοχής κάποιου δικαστή.)

6) Περισπά την προσοχή των δικαστών, των μαρτύρων και των λοιπών παραγόντων της δίκης και αυξάνει τις ευθύνες του προέδρου για τήρηση της τάξης και της ευπρέπειας στο ακροατήριο.

7) Η κακή χρήση του τηλεοπτικού φακού μπορεί να μειώσει στα μάτια των τηλεθεατών τη σοβαρότητα της δίκης και να τη μετατρέψει σε τερπνό θέαμα, «τσίρκο» όπως έχει λεχθεί, αφού μάλλον το μέσο που τη μεταδίδει, δηλαδή η τηλεόραση, προσφέρεται κατά παράδοση περισσότερο για διασκέδαση παρά για διαπαιδαγώγηση. Είναι το μέσο που συντηρεί και προάγει την κοινωνία «της πολυθρόνας».

10. Επιχειρήματα υπέρ της τηλεοπτικής μετάδοσης

- 1) Όταν ο κόσμος βλέπει πώς οι δικαστές επιτελούν το έργο τους θα αυξηθεί η κατανόηση, και συνεπώς η εμπιστοσύνη του κοινού στην απονομή της δικαιοσύνης.
- 2) Πολλές φορές οι αποφάσεις των δικαστηρίων έχουν άμεση επίπτωση στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Όμως οι πολίτες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τον τρόπο λειτουργίας των κρατικών οργάνων, οι αποφάσεις των οποίων τους αφορούν. Η μετάδοση από την τηλεόραση συνιστά φυσική επέκταση της έννοιας της δημοσιότητας των συνεδριάσεων.
- 3) Η μετάδοση εντάσσεται στο πληροφοριακό, αλλά και διδακτικό και μορφωτικό έργο της τηλεόρασης.
Το εβδομήντα τις εκατό περίπου του λαού στηρίζεται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο στην τηλεόραση για να πληροφορηθεί. Πολλές φορές η μετάδοση θα έχει ευνοϊκή επίδραση στην ηθική της κοινωνίας.
- 4) Οι παράγοντες της δίκης, ιδίως οι δικηγόροι και οι μάρτυρες θα συμπεριφέρονται πιο υπεύθυνα.
- 5) Η τηλεόραση εκ των πραγμάτων παρουσιάζει τη δίκη με μεγαλύτερη ακρίβεια απ' ό,τι ο τύπος και με μεγαλύτερη αντικειμενικότητα.

11. ΣΥΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η δράση τους δεν είναι αποκλειστικά επικίνδυνα, ούτε ένα είδος αναγκαίου κακού. Αντιθέτως, η λειτουργία των Μ.Μ.Ε. μπορεί να ωφελήσει τη δημοκρατική κοινωνία και να βοηθήσει την ορθότερη και αντικειμενικότερη απονομή δικαιοσύνης. Δεν πρέπει να αξιώνουμε την πλήρη αποχή της τηλεόρασης από το πεδίο της δικαιοσύνης. Έτσι θα καταστρατηγούσαμε την ίδια την αρχή της δημοσιότητας, το δικαίωμα των μέσων ενημέρωσης να πληροφορούν το κοινό. Σωστή είναι η δημοσιότητα με όρια, η στάθμιση των εκατέρωθεν εννόμων αγαθών και συμφερόντων που διακυβεύονται. Απαραίτητη για το σκοπό αυτό είναι η υπεύθυνη άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, και η υπακοή των λειτουργών της δημοσιογραφίας σε ένα κώδικα συμπεριφοράς και δεοντολογίας προσαρμοσμένο στις ανάγκες του επαγγέλματός τους.

Έτσι, η Ε.Σ.Η.Ε.Α., διαφοροποιούμενη από την παλαιά της στάση, κατέληξε στη διατύπωση Αρχών Δεοντολογίας του Δημοσιογραφικού Επαγγέλματος που εγκρίθηκαν στη γενική συνέλευση των μελών της τον Μάιο του 1998.

Στο προοίμιο ορίζεται ο στόχος του Κώδικα Ηθικής Επαγγελματικής και Κοινωνικής Ευθύνης των δημοσιογράφων μελών της Ε.Σ.Η.Ε.Α. Αυτός είναι η επιβεβαίωση και διασφάλιση του κοινωνικού ρόλου του δημοσιογράφου στις νέες συνθήκες, και η αποθάρρυνση κάθε απόπειρας κρατικού ή άλλου επηρεασμού με τον αυτοκαθαρισμό κανόνων υπεύθυνης επαγγελματικής λειτουργίας.

Πρώτιστο καθήκον των δημοσιογράφων είναι η δημοσιοποίηση όλης της αλήθειας. Θα πρέπει να θεωρείται εκτός από προσβολή για την κοινωνία και πράξη μειωτική για τον εαυτό του η διαστρέβλωση, αλλοίωση ή πλαστογράφηση των πραγματικών περιστατικών.

Καθιερώνει επίσης την υποχρέωση έρευνας της ακρίβειας των πληροφοριών, εκ των προτέρων με αίσθημα ευθύνης και το σεβασμό της προσωπικότητας, της αξιοπρέπειας και του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου και του πολίτη.

Ειδική μέριμνα λαμβάνεται για το σεβασμό του τεκμηρίου της αθωότητας για την αποφυγή ρατσιστικών κηρυγμάτων και τη

διακριτική αντιμετώπιση ατόμων σε πένθος και θυμάτων εγκληματικών ενεργειών.

Στο άρθρο 3 επισημαίνεται ότι η ελευθερία του τύπου και η δημοκρατία απειλείται τόσο από το κρατικό όσο και από το ιδιωτικό μονοπώλιο ιδιοκτησίας των Μέσων και τονίζεται η υποχρέωση αντιστάσεως των δημοσιογράφων στην κατευθυνόμενη ειδησεογραφία και σχολιασμό.

Στο άρθρο 5 ορίζεται το καθήκον των δημοσιογράφων αποφυγής χρηματισμού τους με μισθοδοσία από απόρρητα κονδύλια και η απασχόλησή τους σε θέση λόγω της οποίας ενδέχεται να θιγεί η δημοσιογραφική τους ανεξαρτησία.

Οι κανόνες δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ, καθώς και οι αντίστοιχες αρχές που ορίζουν οι κώδικες τιμής και οι διακηρύξεις άλλων χωρών δεν οριοθετούν μόνο την ηθική ευθύνη του τύπου. Εφ' όσον εμπíπτουν στην έννοια των «συναλλακτικών ηθών», οι δεοντολογικοί κανόνες συγκαθορίζουν και τη νομική ευθύνη των εκπροσώπων του τύπου.

Το πλέγμα αυτών των αρχών συγκαθορίζει τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου για την ασφάλεια και προστασία της προσωπικότητας, για τους εξής λόγους : 1^{ov} Διότι οι κανόνες αυτοί αποτελούν τον αυτοπεριορισμό του τύπου, ο οποίος, με τον τρόπο αυτοκαθορίζει και το πλαίσιο της κοινωνικής του ευθύνης. Οι αυτοπεριορισμοί του τύπου μέσω των δεοντολογικών κανόνων ορίζουν το «κοινωνικώς υποχρεούσθαι», προσδιορίζοντας την έννοια της καλής πίστεως και των κρατουσών αντιλήψεων ³⁰, με συνέπεια η παράλειψη των υποχρεώσεων αυτών να συνιστά παράνομη συμπεριφορά. 2^{ov} Διότι προσδιορίζουν την υπαιτιότητα, καθώς τα κριτήρια της συμπεριφοράς του δράστη αναζητούνται στην επιμέλεια που πρέπει να επιδείξει ο μέσος συνετός ευσυνείδητος εκπρόσωπος του τύπου. Παράλειψη, συνεπώς τηρήσεως των κανόνων δεοντολογίας συνιστά αμελή και παράνομη συμπεριφορά. 3^{ov} Οι δεοντολογικοί κανόνες πληρούν την έννοια των συναλλακτικών ηθών και υπεισέρχονται μέσω της συναλλακτικής καλής πίστεως στις γενικές ρήτρες του δικαίου

³⁰ Γεωργιάδης, σε ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, ΑΚ 914, αρ.29

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η σημερινή διάρθρωση της κοινωνίας και της πολιτείας δημιουργεί νέες ανάγκες και επιφέρει μεταβολές ακόμη και σε θεσμούς που κατά κανόνα θεωρούνται αμετάβλητοι. Ένας τέτοιος θεσμός είναι και η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων. Στο περιεχόμενο αυτής παραδοσιακά περιλαμβανόταν μόνο η «άμεση λαϊκή δημοσιότητα» και όχι η «έμμεση» ή «πολιτική» δημοσιότητα. Έχει όμως ανακύψει το ζήτημα του επιτρεπτού ή μη της τηλεοπτικής μετάδοσης της δίκης. Οι απόψεις για τη νομιμότητα ή όχι αυτού του εγχειρήματος δίστανται. Από το ένα μέρος συναντάμε την επιταγή του δικαίου για προστασία των θεμελιωδών ατομικών και δικονομικών δικαιωμάτων, όπως η ανθρώπινη αξία, η αξιοπρέπεια, η προσωπικότητα, το τεκμήριο της αθωότητας, αλλά και την αρχή της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και της αμεροληψίας των δικαστών. Από την άλλη μεριά, έχουμε το επίσης συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα των μέσων ενημέρωσης για πληροφόρηση της κοινής γνώμης, την ανάγκη δημοσιότητας των αποφάσεων. Τα ερωτήματα καίρια : πρέπει άραγε να επιτρέπεται η τηλεοπτική αναμετάδοση της δίκης, για να ικανοποιείται πλήρως το αίτημα για δημοσιότητα και το δικαίωμα που έχει και η ίδια η κοινή γνώμη να πληροφορείται για κάποια γεγονότα που αφορούν την κοινωνική συμβίωση και εμπεριέχουν το στοιχείο του δημοσίου συμφέροντος; Ή μήπως κινδυνεύει η αμεροληψία της δικαστικής εξουσίας, τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων προσώπων σε τέτοιο βαθμό ώστε μόνο κατ' εξαίρεση πρέπει να επιτρέπει ο νόμος, και υπό αυστηρές προϋποθέσεις την είσοδο των μέσων επικοινωνίας στις δικαστηριακές αίθουσες για την μετάδοση όσων λαμβάνουν χώρα εκεί;

Τα επιχειρήματα των εκατέρωθεν πλευρών είναι αξιόλογα, εύστοχα και σύμφωνα με ρητές και απαραβίαστες αρχές και συνταγματικές επιταγές, ώστε να μοιάζει σχεδόν γρίφος η αναζήτηση της ορθότερης και δικαιότερης απάντησης.

Έχουν γίνει προσπάθειες να λυθεί το πρόβλημα νομοθετικά αλλά δεν ευδοκίμησαν όλες. Η τελευταία νομοθετική προσπάθεια έγινε με αφορμή την πολύκροτη δίκη της 17 Νοέμβρη.

Ο τελευταίος νόμος 3090/2002 απαγορεύει κατά βάση την αναμετάδοση, τη μαγνητοσκόπηση και τη βιντεοσκόπηση των δρώμενων μέσα στις αίθουσες των δικαστηρίων. Μόνο κατ' εξαίρεση

επιτρέπεται η κάλυψη της δίκης από κάποιο ραδιοτηλεοπτικό μέσο, και υπό την προϋπόθεση ότι συντρέχουν και δύο άλλα στοιχεία, η συναίνεση των διαδίκων και του εισαγγελέως καθώς και ταυτόχρονη ύπαρξη του στοιχείου του ουσιώδους και δικαιολογημένου δημοσίου συμφέροντος. Οι διατάξεις όμως του εν λόγω νομοθετήματος δεν φαίνεται να δίνουν λύση στο πρόβλημα, καθώς, μπορεί να τηρούνται από τα δικαστήρια, όμως οι δημοσιογράφοι δεν δείχνουν τον απαιτούμενο σεβασμό και την αναγκαία ευσυνειδησία ούτε προς την δικαστική εξουσία ούτε προς το ίδιο το επάγγελμά τους .

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν αλλάξει ριζικά τη διάρθρωση της σύγχρονης κοινωνίας. Τα μέσα επικοινωνίας, και ιδιαίτερα η τηλεόραση παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών συνθηκών και αντιλήψεων. Διεισδύουν μάλιστα στο πεδίο των πολιτειακών λειτουργιών και στο χώρο της δικαστικής εξουσίας. Προβάλλεται πλέον σαν ανάγκη η παρείσφρηση του τηλεοπτικού φακού στην αίθουσα του δικαστηρίου όταν οι υποθέσεις αφορούν τη δημόσια ζωή και κινούν το ενδιαφέρον του κοινού. Ο ισχύον όμως νόμος, με αφορμή την υπόθεση της τρομοκρατικής οργάνωσης 17 Νοέμβρη θέσπισε μόνο ως εξαίρεση τη δυνατότητα αναμετάδοσης δίκης, υπό ρητές μάλιστα και αυστηρές προϋποθέσεις. Στην πράξη, είναι διαφορετική η αντιμετώπιση του ζητήματος από τα Μ.Μ.Ε. και στην ουσία ο υπάρχων νόμος δεν αποτρέπει τις δυσμενείς και αυθαίρετες παρεμβάσεις στη δικαιοσύνη. Ίσως θα έπρεπε ο νομοθέτης να εξετάσει ξανά το πλαίσιο της εν λόγω προβληματικής ώστε να περιοριστούν πραγματικά οι αυθαίρετες επεμβάσεις στη δικαστική εξουσία.

SUMMARY

The technological developments have changed radically the structure of modern society. The mass media, and particularly the television play decisive role in the configuration of social conditions and perceptions. They in deed infiltrate in the field of constitutional operations and in the space of juridicial power. Is henceforth appeared as need the penetration of television lens in the room of court when the affairs concern the public life and move the interest of the public opinion. The being in effect however law, on the occasion the affair of terrorist organisation of 17 November established only as exception the possibility of broadcast of trial, under explicit in deed and strict conditions. In the practice, is different the confrontation of question from the M.M.E. and in the substance the existing law does not deter the unfavourable and arbitrary interventions in the justice. Perhaps would be supposed the legislator to examine again the frame of questioning in question so that are limited really the arbitrary interventions in the juridicial power.

ΒΑΣΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ

Τηλεοπτική μετάδοση της δίκης, αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων, άμεση δημοσιότητα, έμμεση δημοσιότητα, τηλεόραση, Μ.Μ.Ε., δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, προστασία της προσωπικότητας, ποινική δίκη, ατομικά δικαιώματα, Σύνταγμα, μυστικότητα προδικασίας, κώδικας δεοντολογίας

IMPORTANT WORDS

Broadcast of a trial on television, the right of publicity, direct publicity, indirect publicity, television, mass media, right of information of the public, protection of personality, penal trial, individual rights, constitution, privacy of the preliminary proceedings, ethic rules

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδρουλάκης Νικ. «Θεμελιώδεις έννοιές της ποινικής δίκης», 1994
- Βενιζέλος Ευάγγελος, «Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη», 1989
- Δαγτόγλου Παν. «Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα», 1989
- Δημητρόπουλος Ανδρέας «Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου», 2004
- Δημητρόπουλος Ανδρέας «Συνταγματικά Δικαιώματα», 2004
- Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, «Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης», εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1993
- Καρακώστας Ιωάν. «Προσωπικότητα και τύπος», 1998
- Καρακώστας Ιωάν. «Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε.», 1998
- Καρακώστας Ιωάν. και Τσέβας Αθαν. «Η νομοθεσία των Μ.Μ.Ε.», 2003
- Κεραμέας Κ. «Αστικό Δικονομικό Δίκαιο», 1986
- Λίβος Νικ. «Δικαιοσύνη και Μ.Μ.Ε.», 1994
- Μαυριάς Κων. «Συνταγματικό Δίκαιο», 2002
- Παγιανάκος Γεωρ. «Η τηλεοπτική μετάδοση της δίκης», 2002

ΓΝΩΜΕΣ – ΑΠΟΦΕΙΣ

- Βουρλιώτης Χαρ. «Δημοσιότητα της δίκης και ραδιοτηλεοπτική μετάδοση», Ποιν. Χρ., τόμος ΝΔ΄ 2004
- Κρουσταλλάκης Ε. «Η κάλυψη από τα Μ.Μ.Ε. της διαδικασίας της ποινικής δίκης.», Υπεράσπιση, 1993
- Κωνσταντινίδης Α. «Ποινική δίκη και Μ.Μ.Ε.», Δίκη, 1997

ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

(Η απαρίθμηση των αποφάσεων είναι ενδεικτική)

- Γνωμοδότηση ΑΠ 10/1992, Μακρής Ιωαν. «Νομολογία ραδιοτηλεόρασης», εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, σελ. 63
- ΕφΑθ 31929/1989, ΝοΒ 36 / 1989, σελ. 1243
- ΓνΕισΕφετ 4022/1962
- ΑΠ 40/1998, το Σ 1999, υπόθεση 'θιγόμενου από Μ.Μ.Ε.'
- Απόφ. 4661/2004, ΝοΒ 2005, υπόθεση 'προστασία εικόνας προσώπου'
- ΠολΠρωτ 4100/2002
- ΜονΠρωτ 17115/2000, υπόθεση 'τελευταίος πειρασμός'